

PĀRSKATS
par nepilngadīgo noziedzības
stāvokli un noziedzīgos
nodarījumos cietušajiem
bērniem
2022. gadā

Rīga 2023

Saturs

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI:	3
1. NEPILNGADĪGO IZDARĪTIE LIKUMPĀRKĀPUMI	5
1.1. Administratīvie pārkāpumi	5
1.2. Noziedzīgie nodarījumi	10
1.3. Aizturētie, apcietinātie, apsūdzētie un notiesātie	14
2. CIETUŠIE BĒRNI	24
2.1. Noziedzīgos nodarījumos cietušie bērni	24
2.2. Bērnu tiesību pārkāpumi	28
2.3. Negadījumos un interneta vidē cietušie nepilngadīgie	34
3. PREVENTĪVIE PASĀKUMI	39
3.1. VP VEIKTIE PREVENTĪVIE PASĀKUMI	39
3.2. IEVP VEIKTIE PREVENTĪVIE PASĀKUMI	44
3.3. VPD VEIKTIE PREVENTĪVIE PASĀKUMI	45
3.4. VBTAI VEIKTIE PREVENTĪVIE PASĀKUMI	46
4. KONSTATĒTĀS PROBLĒMAS	48

Izmantotie saīsinājumi:

AAL	Administratīvās atbildības likums
APAS	Administratīvo pārkāpumu procesa atbalsta sistēma
ASV FIB	Amerikas savienoto valstu Federālais izmeklēšanas birojs
BTAL	Bērnu tiesību aizsardzības likums
CSL	Ceļu satiksmes likums
DWH	Datu noliktavas risinājums
IeM	Iekšlietu ministrija
IeM IC	Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs
IeVP	Ieslodzījuma vietu pārvalde
KL	Krimināllikums
KPL	Kriminālprocesa likums
KRAS	Kriminālprocesa informācijas sistēma
LIA	Latvijas Interneta asociācija
LR	Latvijas Republika
NLN	Nepilngadīgo lietu nodaļa
NMPD	Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests
NPAIS	Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēma
PMLP	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
TM	Tieslietu ministrija
VBTAI	Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija
VBTAI BTAD	Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Bērnu tiesību aizsardzības departaments
VP	Valsts policija
VPD	Valsts probācijas dienests
VUGD	Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests

KOPSAVILKUMS

Iekšlietu ministrija ir sagatavojusi īsu pārskatu par situāciju nepilngadīgo noziedzības jomā, nepilngadīgo tiesību pārkāpumiem un noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem. Pārskats ir tapis sadarbībā ar Valsts policiju, Valsts Ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, Tieslietu ministriju, Tiesu administrāciju, Valsts probācijas dienestu, Ieslodzījuma vietu pārvaldi, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju un LIA Latvijas Drošāka interneta centru.

Situācijas aprakstā sniegta informācija par nepilngadīgo personu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem un noziedzīgajiem nodarījumiem, apcietinātajiem un notiesātajiem nepilngadīgajiem, analizētas tendences un veikts statistikas datu izvērtējums par cietušajiem bērniem. Izmaiņu tendences analizētas pret rādītājiem 2021. gadā.

2022. gadā valstī kopā uzsākti 8342 administratīvie pārkāpuma procesi par nepilngadīgo izdarītajiem pārkāpumiem un uzsākti administratīvā pārkāpuma procesi pret 5276 nepilngadīgām personām vecumā no 14 līdz 17 gadiem. Lielākā daļa administratīvo pārkāpumu procesu ir uzsākti par smēķēšanu un alkoholisko dzērienu lietošanu.

Nedaudz pieaudzis nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits. Visvairāk nepilngadīgie pastrādā noziedzīgus nodarījumus pret īpašumu, kas sastāda 63,1% no visiem nepilngadīgo izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, 17% ir noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar apreibinošu vielu lietošanu, iegādāšanos, glabāšanu, izgatavošanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu, 8,8% pret personas veselību, 4,4% pret tikumību un dzimumneaizskaramību un 1,2% - huligānisms.

Lielāko daļu no nepilngadīgo izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem veido mazāk smagi noziegumi - 60,3%, tiem seko smagi noziegumi - 26,3%. 2022. gadā sevišķi smagi noziedzīgi nodarījumi sastāda 8,5% un kriminālpārkāpumi 4,6 % no nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījuma skaita.

Apcietināto un notiesāto nepilngadīgo skaita dinamika ir diezgan stabila. 2022. gadā krimināllietās notiesāti 172 nepilngadīgie. 2022. gada beigās ieslodzījuma vietās atradās 21 nepilngadīgais, no tiem 5 apcietinātie un 16 notiesātie. Nepilngadīgo ieslodzīto rādītāji pēdējo gadu laikā nemainīgi saglabājas 0,7 - 0,8% robežās no ieslodzīto kopskaita. Analizējot datus par nepilngadīgo notiesāto atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskiem, ir novērojama tendence pieaugt nepilngadīgajiem notiesātajiem konstatētā atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskam.

2022. gadā VPD uzraudzībā atradās 161 nepilngadīgais, kas sastāda 3,1% no visām probācijas uzraudzībā esošajām personām.

No noziedzīgiem nodarījumiem cietušo bērnu skaits nav samazinājies, turklāt tendences liecina par arvien pieaugošu problēmu saistībā ar dzimumnoziegumu pret bērnu.

Jānorāda, ka pieaug arī uzsākto administratīvo pārkāpuma procesu skaits par bērnu tiesību pārkāpšanu, kas varētu liecināt, ne tikai par to, ka situācija pasliktinās, bet arī par to, ka bērnu tiesību pārkāpumiem tiek pievērsta lielāka uzmanība gan no tiesībaizsardzības iestāžu puses, gan sabiedrības, kas biežāk pamana un ziņo par dažādiem pārkāpumiem. Lielākā daļa gadījumu attiecināmi uz fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu, par bērnu atstāšanu bez uzraudzības, bērna uzraudzīšanu, atrodies alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē, kas var ierobežot spējas nodrošināt bērna drošību un aizsardzību no iespējamam bērna dzīvības un veselības apdraudējuma.

Neskatoties uz to, ka pēdējos gados ceļu satiksmes negadījumos cietušo un bojā gājušo bērnu skaits samazinās, minētais problēmjaudājums joprojām ir ļoti aktuāls. 2022. gadā ceļu satiksmes negadījumos cietušo bērnu skaita rādītāji ir augstāki nekā 2021. gadā.

SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS

1. Nepilngadīgo izdarītie likumpārkāpumi

1.1. Administratīvie pārkāpumi

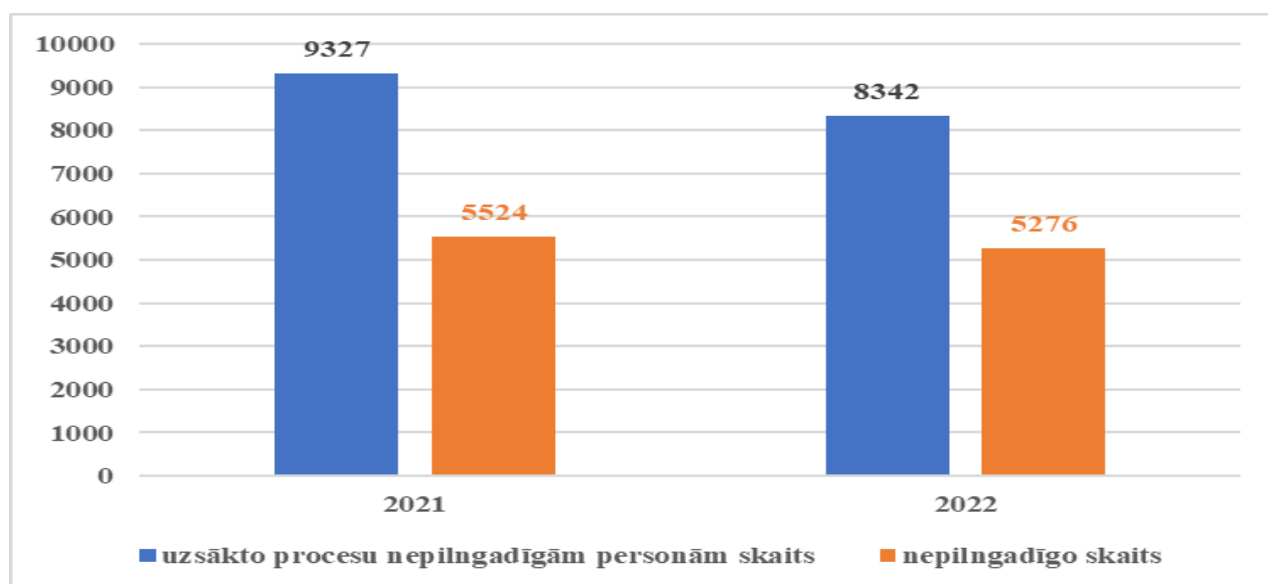
2020. gada 1. jūlijā stājās spēkā AAL un spēku zaudēja Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss, kā rezultātā administratīvie pārkāpumi, par tiem piemērojamie sodi un amatpersonu kompetence administratīvo pārkāpumu procesā turpmāk noteikta attiecīgo nozaru likumos vai pašvaldību saistošajos noteikumos. Sakarā ar izmaiņām normatīvajos aktos no 2020. gada 1. jūlija netiek sastādīti administratīvā pārkāpuma protokoli, līdz ar ko identisku datu salīdzinājumu var veikt tikai par pēdējiem diviem gadiem.

Jāatzīmē, ka 2022. gadā salīdzinājumā ar 2021. gadu valstī kopumā samazinājies pieņemto lēmumu skaits par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu – no 359 906 lēmumiem 2021. gadā līdz 294 908 lēmumiem 2022. gadā, kā arī samazinājies personu skaits, kurām pieņemti lēmumi par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu no 202 724 personām 2021. gadā līdz 167 650 personām 2022. gadā. Samazinājies arī par nepilngadīgo izdarītajiem pārkāpumiem pieņemto lēmumu par administratīvo pārkāpuma procesu skaits, kā arī samazinājies nepilngadīgo personu skaits, pret kurām tika uzsākti administratīvā pārkāpuma procesi (skat. 1. attēlu).

2022. gadā valstī kopā uzsākti 8342¹ (-985) administratīvie pārkāpuma procesi par nepilngadīgo izdarītajiem pārkāpumiem un pret 5276 (-248) nepilngadīgām personām vecumā no 14 līdz 17 gadiem uzsākti administratīvā pārkāpuma procesi.

2022. gadā nepilngadīgo, kas izdarījuši administratīvos pārkāpumus īpatsvars sastāda 3,14% no kopējā personu, kas izdarījušas administratīvos pārkāpumus skaita (2021. gadā - 2,72%).

1. attēls. Uzsāktu administratīvo pārkāpumu procesu skaits pret nepilngadīgām personām un nepilngadīgo personu, pret kurām uzsākts administratīvo pārkāpumu process, skaits 2021. un 2022. gadā.

Avots: VP

Lielākā daļa administratīvo pārkāpumu procesu ir izsākti par smēķēšanu (33%) un alkoholisko dzērienu lietošanu (22,6%). Detalizēts saraksts ar uzsāktajiem administratīvo pārkāpumu procesiem ir 1. tabulā.

¹ Avots: IeM IC 17.01.2023. APAS dati

**1. tabula. Uzsākto administratīvo pārkāpuma procesu pret nepilngadīgām personām skaits
2021. un 2022. gadā.**

	2021. gads	2022. gads	+/-
Kopā pēc nozaru likumu pantiem (tai skaitā):	9327	8342	-985
Par enerģijas dzērienu lietošanu, ja to izdarījis bērns - <i>BTAL 77.p.1.d.</i>	12	8	-4
Alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana vai atrašanās alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu ietekmē, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais - <i>BTAL 77.p.2.d.</i>	1750	1830	+80
Alkoholisko dzērienu iegādāšanās, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais - <i>BTAL 77.p.3.d.</i>	52	52	+/-0
Par smēķēšanu, ja to izdarījis nepilngadīgais - <i>BTAL 78.p.1.d.</i>	961	1600	+639
Par tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču vai to uzpildes tvertņu iegādāšanos vai glabāšanu, ja to izdarījis bērns - <i>BTAL 78.p.2.d.</i>	476	1149	+673
Par bērnu, kurš nav sasniedzis 16 gadu vecumu, atrašanos publiskā vietā nakts laikā bez pilngadīgas personas, kura atbildīga par bērna uzraudzību, klātbūtnes - <i>BTAL 87.p.</i>	147	133	-12
Par vielu, kuras var tikt izmantotas narkotisko vai psihotropo vielu nelikumīgai izgatavošanai (prekursoru), neatļautu iegādāšanos vai glabāšanu nelielā apmērā bez nolūka tās realizēt - <i>Narkotisko un psihotropo vielu un zāļu, kā arī prekursoru likumīgās aprites likuma 46.p.</i>	2	0	-2
Par narkotisko vai psihotropo vielu neatļautu iegādāšanos vai glabāšanu nelielā apmērā bez nolūka tās realizēt vai narkotisko vai psihotropo vielu neatļautu lietošanu - <i>Narkotisko un psihotropo vielu un zāļu, kā arī prekursoru likumīgās aprites likuma 48.p.1.d.</i>	326	398	+72
Ļaunprātīga nepakļaušanās policijas iestādes darbinieka, robežsarga vai zemessarga likumīgam rīkojumam vai prasībai - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 4.p.</i>	57	63	+6
Stkais huligānisms - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11.p.1.d.</i>	237	322	+85
Maznozīmīga miesas bojājuma tīša nodarīšana - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 12.p.1.d.</i>	67	104	+37
Maznozīmīga miesas bojājuma tīša nodarīšana, ja tas izdarīts pret personu, ar kuru pārkāpējs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru pārkāpējs ir vai ir bijis pastāvīgās intīmās attiecībās, vai pret personu, ar kuru pārkāpējam ir kopīga (nedalīta) saimniecība - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 12.p.2.d.</i>	1	1	+/-0
Dzelzceļa transporta līdzekļu lietošanas noteikumu pārkāpšana - <i>Dzelzceļa likuma 45.p.</i>	2	0	-2
Pašvaldību saistošo noteikumu pārkāpumi	83	71	-12
Jaunas tiesību normas			
Pret personu vērsta agresīva uzvedība - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11.1.p.</i>	-	10	
Totalitāro režīmu simbolu izmantošana publiskā vietā - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 13.p.</i>	-	1	
Militārās agresijas un kara noziegumu slavinošu simbolu	-	2	

izmantošana publiskā vietā - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 13.¹ p.</i>			

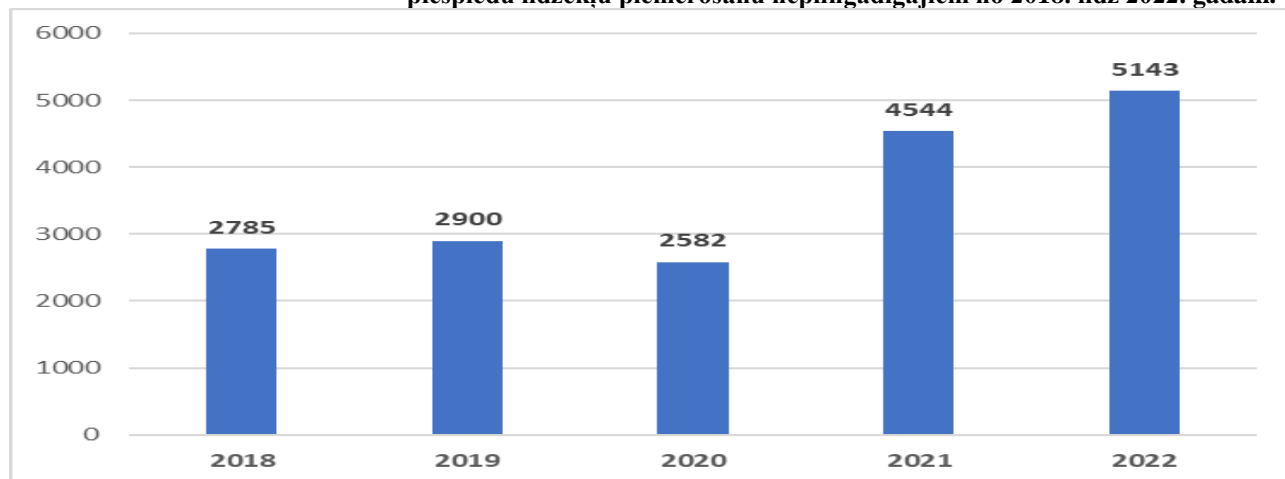
Avots: VP

Svarīga loma bērnu noziedzības novēršanā ir likumam “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”. Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi nodrošina iespēju reaģēt uz bērna pārkāpumiem, kas nav sasnieguši kriminālatbildības un administratīvās atbildības vecumu, piemērojot citus alternatīvus soda veidus, lai palīdzētu bērnam mainīt attieksmi un atturētu viņu no jauna likumpārkāpuma izdarīšanas.

AAL nosaka, ka bērnam par administratīvo pārkāpumu, prioritāri piemēro audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, savukārt administratīvo sodu piemēro tikai tad, ja audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana konkrētajā gadījumā nav lietderīga.

Pēc IeM IC datiem, 2022. gadā pašvaldību administratīvās komisijas pieņēma 5143 lēmumus² par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem par viņu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem, kas ir par 599 lēmumiem vairāk nekā 2021. gadā (skat. 2. attēlu).

2. attēls. Pašvaldību administratīvo komisiju pieņemto lēmumu skaits par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajiem no 2018. līdz 2022. gadam.

Avots: VP

2022. gadā pašvaldību administratīvās komisijas ir pieņēmušas 3463 lēmumus nepilngadīgajam izteikt brīdinājumu, 1739 lēmumus noteikt uzvedības ierobežojumus. Tāpat 13 gadījumos komisija lēmusi nodot bērnu galvojumā vecākiem vai aizbildņiem, kā arī citām personām, iestādēm vai organizācijām, bet 12 gadījumos bērnam uzlikts par pienākumu atvairties cietušajām personām, ja tās piekrīt tikties ar vainīgo, kā arī 1 gadījumā uzlikts par pienākumu ar savu darbu novērst radītā kaitējuma sekas un 1 gadījumā bērnam, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu un kuram ir ienākumi uzlikts par pienākumu atlīdzināt nodarīto zaudējumu.

No 2023. gada 1. aprīļa stājās spēkā grozījumi likumā “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”, ar kuru tika papildināts audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu klāsts ar “probācijas novērošanu”. Probācijas novērošana ir bērna uzvedības uzraudzība un bērna iesaistīšana viņa vecumam, psiholoģiskajām īpašībām un attīstības līmenim piemērotos sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumos.

Neskatoties uz to, ka audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi tiek piemēroti aizvien vairāk, tomēr jāatzīst, ka šobrīd esošā audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu sistēma nav pietiekami

² Dati nav pilnīgi, jo ne visas pašvaldības sniedz informāciju IeM IC

efektīva un ir novecojusi, jo pastrādāto likumpārkāpumu skaits saglabājas augsts. TM vadītās darba grupas ietvaros notiek darbs pie audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu sistēmas pilnveidošanas.

Saskaņā ar BTAL likuma 38. panta trešo daļu, VP Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldē ir izveidota atsevišķa struktūrvienība – NLN, kas veic VP profilakses iestādes funkciju minētās likuma normas izpratnē. BTAL 59. panta pirmās daļas 1.–7. punktā uzskaitītajos gadījumos bērnu pašlaik var nogādāt arī NLN, kur tas tiek īslaicīgi uzturēts, ja bērnu četru stundu laikā nav iespējams nodot bērna likumiskajam pārstāvim, audžuģimenei, aizbildnim, bērnu aprūpes iestādei, kuru viņš pametis, vai to pilnvarotai personai.

Pēc NLN statistikas datiem pēdējos gadus nodaļā tiek ievietoti vidēji 178 bērni. Lielākā daļa no tiem ir 15 – 16 gadus veci bērni, kā arī tie, kuru aprūpi veic tikai viens no vecākiem (skat. 2. tabulu).

2. tabula. Nepilngadīgo lietu nodaļā ievietoto bērnu skaits no 2018. - 2022. gadam.

NLN ievietoto bērnu skaits	2018	2019	2020	2021	2022
Kopējais NLN ievietoto bērnu skaits, no tiem:	304	260	116	88	122
Dzīvo					
LR	297	256	115	87	122
Rīgā un Rīgas novadā	210	169	70	52	77
Citos Latvijas novados	88	87	45	35	43
Citā valstī	7	4	1	1	2
Pēc dzimuma					
Meitenes	101	84	42	33	51
Zēni	203	176	74	55	71
Pēc vecuma:					
līdz 7 gadiem	8	1	1	0	1
no 8-10 gadiem	7	3	3	0	1
no 11-14 gadiem	103	68	20	23	42
no 15-16. gadiem	131	105	54	40	56
no 17-18. gadiem	55	83	37	25	22
aprūpi veic tikai viens vecāks	177	212	93	72	95
bez vecāku gādības palikušie	100	48	23	16	27
nemācās	44	44	25	16	22
mācās skolā	256	216	91	72	100
4h laikā no aizturēšanas nav nodoti bērnu vecākiem	303	256	116	88	121
nelikumīgi šķērsojuši Latvijas Republikas robežu	1	0	0	0	1
saskaņā ar tiesas nolēmumu, prokurora norādījumu, izmeklēšanas iestādes lēmumu	0	4	0	0	0
Atdoti:					
vecākiem vai viņus aizvietojošām personām	186	178	73	67	80
aprūpes iestādēm, internātskolām	76	44	19	9	16
ievietoti bērnu aprūpes iestādēs, internātskolās, krīzes centros	13	20	8	4	14
medicīnas iestādei	4	8	4	3	6

Avots: VP

Neskatoties uz to, ka valstī attīstās un pieaug audžuģimeņu un krīzes centru skaits, NLN joprojām tiek ievietots diezgan liels bērnu skaits.

Jānorāda, ka lielākā daļa no ievietotajiem bērniem ir tādi, kas atrodas apreibinošo vielu ietekmē, jo tos neuzņem ārstniecības iestāde, bērnu nav iespējams nogādāt un nodot viņu likumiskajiem pārstāvjiem vai palīdzēt citā veidā, piemēram, ievietojot krīzes audžuģimenē, krīzes centrā vai bērnu aprūpes iestādē, jo krīzes centra iekšējās kārtības noteikumi liedz uzņemt šādus

bērnus. Jāatzīmē, ka profilakses iestādē nav diennakts medicīnas personāla, kurš varētu novērot apreibinošu vielu iespaidā esoša bērna veselības stāvokli, lai izslēgtu jebkāda veida bērna veselības stāvokļa apdraudējumu.

2022. gadā no 122 (+34) VP NLN ievietotajām personām 46 (+4) personas atradās apreibinošu vielu ietekmē (alkoholisko dzērienu un narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē) – 2 bija narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē un 44 - alkoholisko dzērienu ietekmē. Jānorāda, ka no 46 nepilngadīgām personām tikai 4 (+1) nepilngadīgas personas Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests hospitalizēja uz ārstniecības iestādi.

2021. gadā VP NLN tika ievietotas 88 nepilngadīgās personas, no kurām 42 personas atradās apreibinošu vielu ietekmē (alkoholisko dzērienu un narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē) 1 - bija narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē, 3 – alkoholisko un narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē un 38 – alkoholisko dzērienu ietekmē. Tikai 3 personas tika hospitalizētas.

Ne visos gadījumos bērni vai pusaudži, kas atrodas apreibinošu vielu iespaidā, tiek ievietoti ārstniecības iestādēs, kā arī ne visiem ievietošana stacionārā ir nepieciešama. Bērniem apreibinošu vielu iespaidā būtu jānodrošina gan droša vieta, lai atgūtos no reibuma stāvokļa, gan atkarību izraisošo vielu lietošanas profilaktiska konsultācija, kā arī citi iespējami nepieciešamie pakalpojumi, kas nav NLN kompetencē. Tāpat būtu jāsaprot, vai ģimenei, no kuras bērns nāk, nav nepieciešams sociālais atbalsts.

Saskaņā ar BTAL 58. panta trešo daļu VP var ņemt profilaktiskajā uzskaitē bērnus, kuri norādīti šā panta otrās daļas 1. - 6. punktā³, kā arī citus bērnus, kuriem pašvaldībā iekārtota profilakses lieta, ja izstrādātā uzvedības sociālās korekcijas programma paredz policijas līdzdalību konkrētajā lietā.

2022. gadā individuālās prevencijas uzskaitē atradās 673 nepilngadīgie, kas, salīdzinot ar 2021. gadu, ir par 113 mazāk un ir vismazākais skaits pēdējo piecu gadu laikā. (skat. 3. tabulu).

Jānorāda, ka to nepilngadīgo īpatsvars, kuri, atrodoties prevencijas uzskaitē, izdara noziedzīgus nodarījumus vai administratīvos pārkāpumus, ir samērā augsts (skat. 3. tabulu).

3. tabula. Nepilngadīgo prevencijas uzskaitē atradās personās no 2018. līdz 2022. gadam.

	2018	2019	2020	2021	2022
Individuālās prevencijas uzskaitē atradās personas (skaits)	1206	1234	1012	786	673
Uzņemti uzskaitē	727	520	357	245	273
Personu, kuras, atrodoties uzskaitē, izdarīja noziedzīgu nodarījumu (%)	10,8%	17,5%	18%	18,1%	18,6%
Personu, kuras, atrodoties uzskaitē izdarīja administratīvo pārkāpumu (%)	25,5%	39,3%	34,8%	50,5%	42,6%

Avots: VP

Saskaņā ar BTAL 58. panta otro daļu pašvaldībām jāiekārto profilakses lieta un uzvedības sociālās korekcijas programma katram bērnam, kuri norādīti šā panta otrās daļas 1. - 7. punktā.⁴

^{3 4} 1) izdarījis noziedzīgu nodarījumu;

2) atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet sods nav saistīts ar brīvības atņemšanu;

3) atbrīvots no kriminālatbildības;

4) atbrīvots no ieslodzījuma vai soda izciešanas vietas;

5) izdarījis Krimināllikumā paredzētās prettiesiskās darbības pirms 14 gadu vecuma sasniegšanas;

6) vairāk nekā divas reizes izdarījis administratīvo pārkāpumu;

7) ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības

Kā liecina IeM IC NPAIS ievadītie dati, 2022. gadā pašvaldību dienestos tika uzsāktas 268 sociālās korekcijas programmas, kas ir par 54 vairāk nekā 2021. gadā. 2022. gadā sociālās korekcijas programmas tika izstrādātās 254 bērniem, kas ir par 56 bērniem vairāk nekā 2021. gadā.

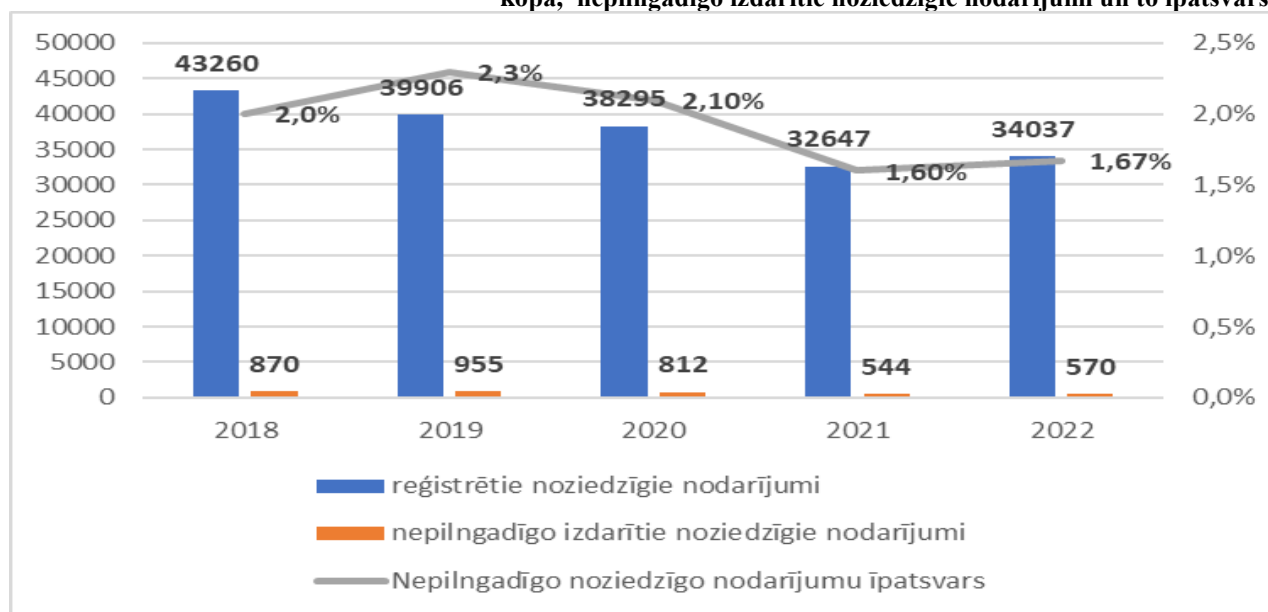
1.2. Noziedzīgie nodarījumi

IeM IC apkopotā statistika par reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem un tos izdarījušajām personām, kā arī citu institūciju apkopotie statistikas dati attiecībā uz nepilngadīgajiem kopumā liecina par nepilngadīgo noziedzības līmeņa un citu likumpārkāpumu tendencēm.

Izvērtējot IeM IC statistikas datus 2021. un 2022. gadā, vērojams, ka valstī noziedzīgo nodarījumu skaits ir pieaudzis, tai skaitā palielinājies arī nepilngadīgo⁵ izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits.

Kopā 2022. gadā vērojams, ka nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu īpatsvars saglabājas tanī pat līmenī, kas veido 1,67% (skat. 3. attēlu).

3. attēls. Reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits no 2018. līdz 2022. gadam kopā, nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi un to īpatsvars.

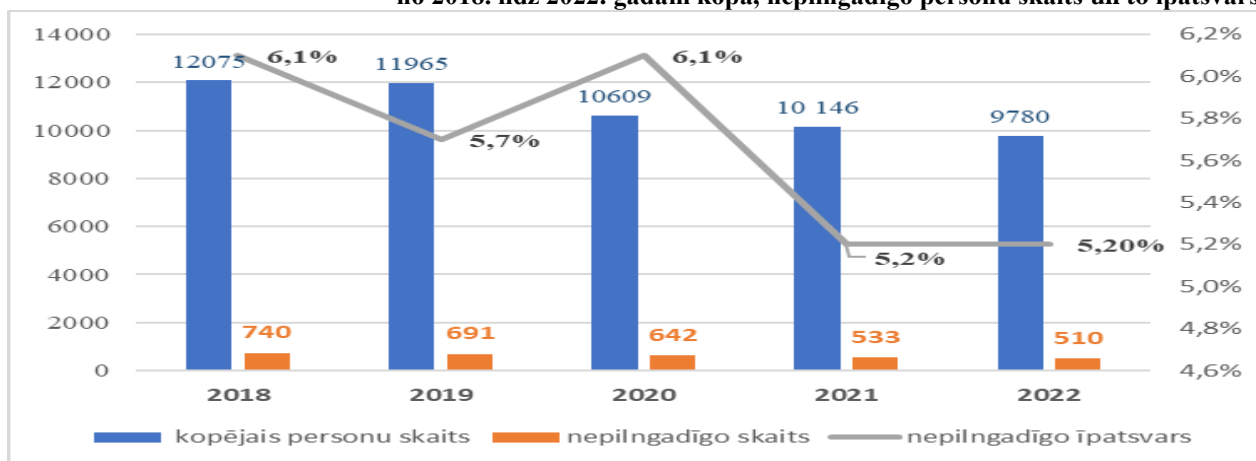

Avots: IeM IC

Nedaudz samazinājies kopējais personu skaits, kuras izdarīja noziedzīgus nodarījumus. 2022. gada kopējais valstī noziedzīgus nodarījumus izdarījušo personu skaits samazinājies par 3,6% jeb no 10 146 personām 2021. gadā līdz 9780 personām 2022. gadā. Savukārt nepilngadīgo personu, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, skaits samazinājies par 4,3% - no 533 personām 2021. gadā līdz 510 personām 2022. gadā. 2022. gadā nepilngadīgo personu, kas izdarījušas noziedzīgu nodarījumu īpatsvars saglabājas nemainīgs un sastādīja 5,2% no kopējā personu skaita. (skat. 4. attēlu).

⁵ Saskaņā ar KL 11.pantu (Vecums, ar kuru iestājas kriminālatbildība) pie kriminālatbildības saucama fiziskā persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucams.

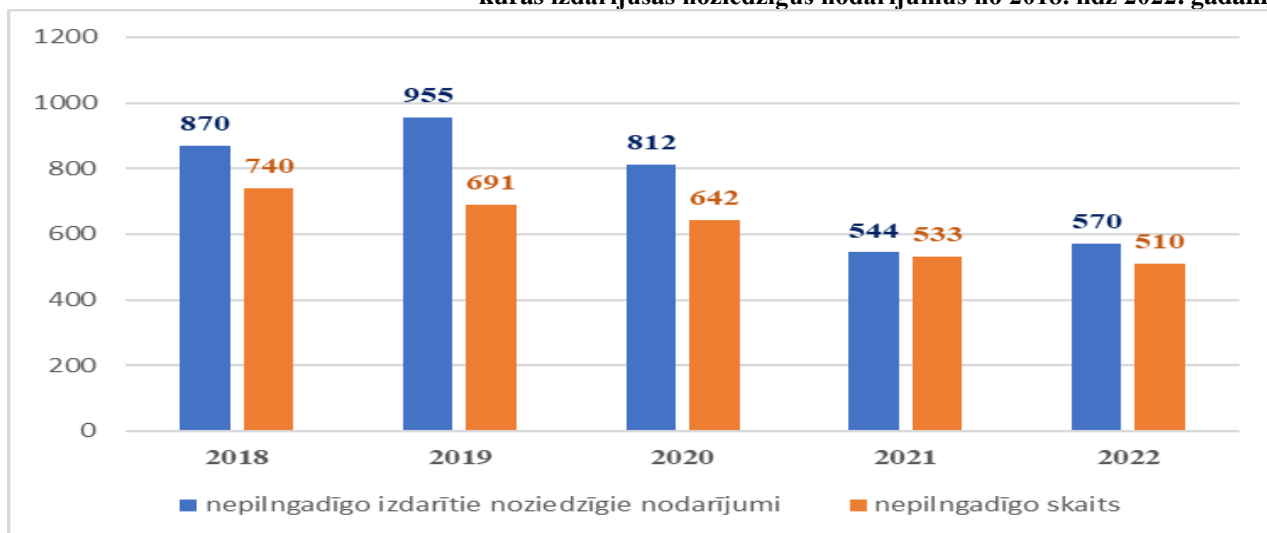
4. attēls. Noziedzīgos nodarījumus izdarījušo personu skaits no 2018. līdz 2022. gadam kopā, nepilngadīgo personu skaits un to īpatsvars.

Avots: VP

2022. gadā nav vērojamas būtiskas izmaiņas reģistrēto nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu un pašu nepilngadīgo personu, kuras izdarīja noziedzīgus nodarījumus, skaitā. Salīdzinot izdarīto noziedzīgo nodarījumu un personu skaitu, joprojām vērojams, ka viena persona izdara vairākus noziedzīgus nodarījumus (skat. 5. attēlu).

5. attēls. Reģistrētie noziedzīgie nodarījumi, kurus izdarījuši nepilngadīgie un nepilngadīgo personu skaits, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus no 2018. līdz 2022. gadam.

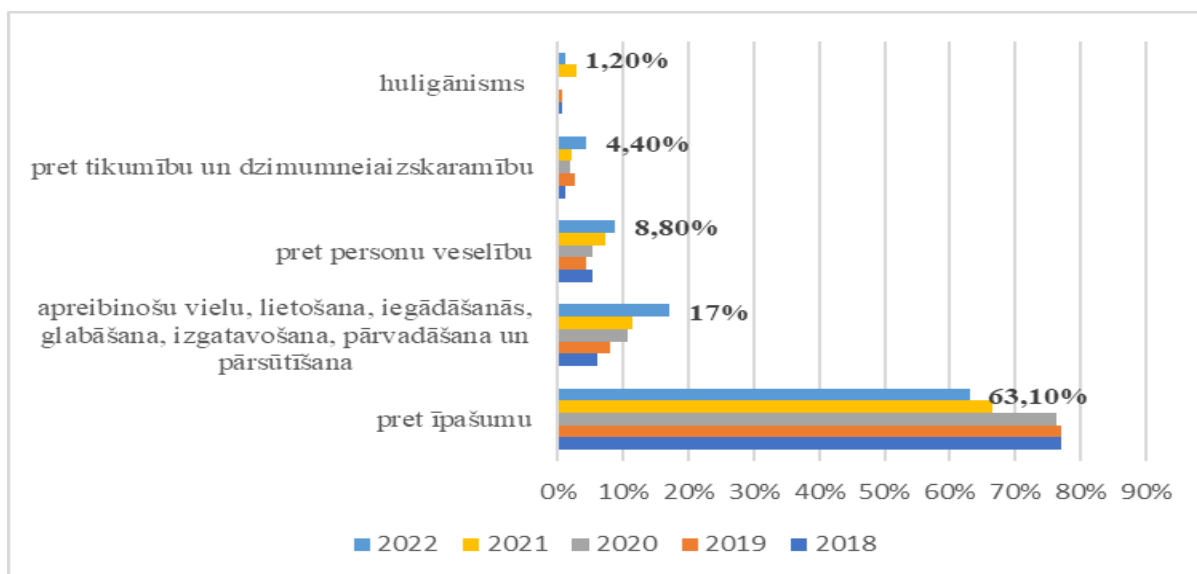
Avots: VP

Noziedzīgo nodarījumu izdarījušo īpatsvars no valstī visiem reģistrētajiem bērniem vecumā līdz 18 gadiem (neieskaitot)⁶ saglabājas zems, un pārskata periodā nepārsniedza 1%, piemēram, 2022. gadā tie bija 0,13% no visiem valstī reģistrētajiem bērniem.

Visizplatītākie noziedzīgie nodarījumi, ko pastrādā nepilngadīgās personas, ir noziedzīgie nodarījumi pret īpašumu. To īpatsvars pret visiem nepilngadīgo personu izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem 2022. gadā veidoja - 63,1% , kas ir par 3,4% mazāk nekā 2021. gadā (skat. 6. attēlu).

⁶ Datu par valstī reģistrētajiem bērniem avots: PMLP Iedzīvotāju reģistrs

6. attēls. Visizplatītākie nepilngadīgo pastrādātie noziedzīgie nodarījumi no 2018. līdz 2022. gadam (%).

Avots: VP

Savu aktualitāti joprojām saglabā arī noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar apreibinošu vielu lietošanu, iegādāšanos, glabāšanu, izgatavošanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu, kas 2022. gadā bija 17% (+5,6%) no kopējā nepilngadīgo pastrādāto noziedzīgo nodarījumu skaita. Noziedzīgo nodarījumu pret tikumību un dzimumneai zskaramību īpatsvars 2022. gadā bija 4,4% (+2,38%), pret personas veselību – 8,8% (+1,5%) un huligānismu – 1,2% (-1,7%).

2022. gada 12 mēnešos reģistrēti nepilngadīgo izdarītie noziedzīgi nodarījumi, kuri kvalificējami pēc KL pantiem (salīdzinājumā ar 2021. gada 12 mēnešiem(skat. 4. tabulu):

4. tabula. Nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits pēc KL panta 2021. un 2022. gadā.

KL pants	2021.gads	2022.gads	+/-
78.p. - nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana	0	0	+/-0
93.p. - valsts simbolu zaimošana	1	0	-1
116.p. - slepkavība	1	2	+1
117.p. - slepkavība pastipriņošos apstākļos	0	3	+3
118.p. - slepkavība sevišķi pastipriņošos apstākļos	0	0	+/-0
125.p. - tišs smags miesas bojājums	4	1	-3
126.p. - tišs vidēja smaguma miesas bojājums	11	15	+4
130.p. - tišs viegls miesas bojājums	23	27	+4
131.p. - miesas bojājums aiz neuzmanības	0	2	+2
132.p. - draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu	2	0	-2
159.p. - izvarošana	5	7	+2
160.p. - vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana	6	15	+9
162.p. - pavešana netiklībā	0	3	+3
166.p. - pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, infīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprītes noteikumu pārkāpšana	12	4	-8
175.p. - zādzība	78	83	+5
176.p. - laupīšana	26	33	+7
177.p. - krāpšana	3	4	+1
179.p. - piesavināšanās	0	0	+/-0
180.p. - zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	158	181	+23
183.p. - izspiešana	1	1	+/-0
185.p. - mantas tīša iznīcināšana un bojāšana	96	58	-38

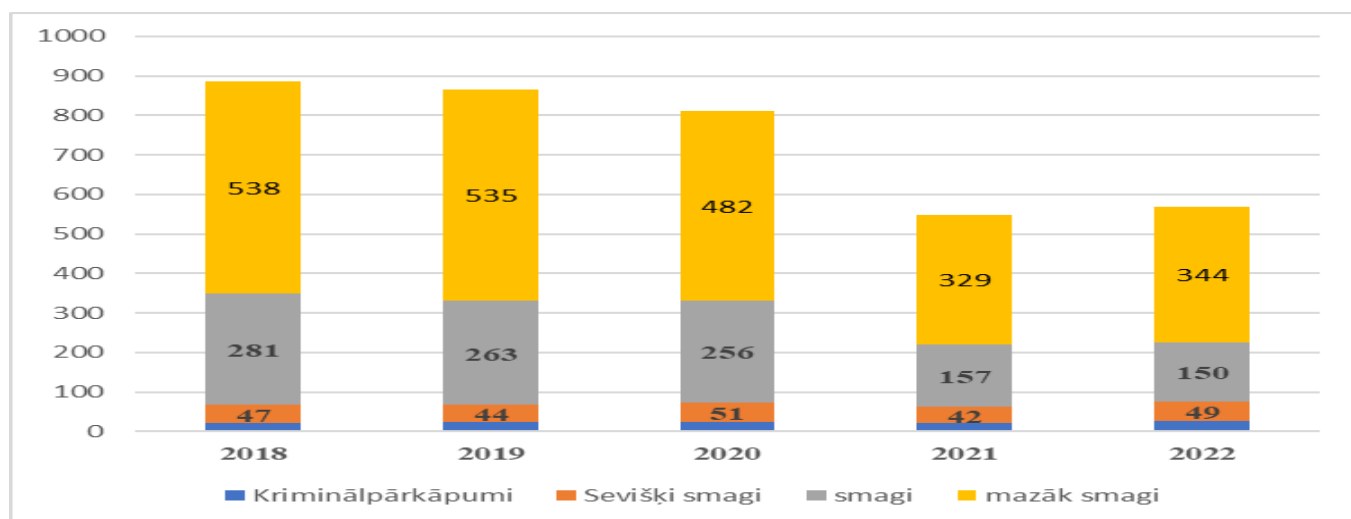
186.p. - mantas iznīcināšana un bojāšana aiz neuzmanības	0	0	+/-0
193.p. - nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem	18	23	+5
230.p. - cietsirdīga izturēšanās pret dzīvniekiem	0	0	+/-0
231.p. - huligānisms	16	7	-9
253.p. - narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana	30	17	-13
253. ¹ p. - narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un neatļauta realizēšana	17	15	-2
253. ² p. - narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana	15	23	+8
262.p. - transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē	29	42	+13
269.p. - uzbrukums varas pārstāvim un citai valsts amatpersonai	3	4	+1
270.p. - pretošanās varas pārstāvim un citai valsts amatpersonai	1	3	+2

Avots: VP

2022. gadā atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un sabiedriskās bīstamības pakāpei 26 no nepilngadīgo izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem ir kriminālpārkāpumi⁷, kas salīdzinot ar 2021. gadu ir par 6 vairāk, 344 – mazāk smagi noziegumi⁸, kas salīdzinot ar 2021. gadu ir par 15 vairāk, 150 – smagi noziegumi⁹, kas ir par 7 mazāk, un 49 – sevišķi smagi noziegumi¹⁰, kas ir par 7 vairāk nekā 2021. gadā.

Lielāko daļu no nepilngadīgo izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem veido mazāk smagi noziegumi - 60,3%, tiem seko smagi noziegumi - 26,3%. 2022. gadā sevišķi smagi noziedzīgi nodarījumi sastāda 8,5% no nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījuma skaita, kas ir par 0,8% vairāk nekā 2021. gadā, kriminālpārkāpumi sastāda 4,6%, kas ir par 0,9% vairāk nekā 2021. gadā. (skat. 7. attēlu).

7. attēls. Nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi pēc smaguma pakāpes no 2018. līdz 2022. gadam.

Avots: VP

⁷Kriminālpārkāpums ir nodarījums, par kuru KL paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no piecpadsmit dienām, bet ne ilgāku par trim mēnešiem (īslaicīga brīvības atņemšana), vai vieglāka soda veids.

⁸ Mazāk smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru KL paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim mēnešiem, bet ne ilgāku par trim gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ne ilgāku par astoņiem gadiem.

⁹ Smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru KL paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim gadiem, bet ne ilgāku par astoņiem gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem.

¹⁰ Sevišķi smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru KL paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem, vai mūža ieslodzījums.

Saskaņā ar IeM IC datiem 2022. gadā valstī kopumā nedaudz samazinājies personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību skaits, tai skaitā arī nepilngadīgo. 2022. gadā kriminālprocesu ietvaros par aizdomās turētām tika atzīti 751 nepilngadīgie, kas sastāda 4,9 % no kopējā aizdomās turēto personu skaita (skat. 5. tabulu). 2021. gadā tādas bija 789 nepilngadīgās personas.

2022. gadā valstī nedaudz samazinājies arī personu skaits, tai skaitā nepilngadīgo, kurām tika pieņemts lēmums par saukšanu pie kriminālatbildības (skat. 6. tabulu). 2022. gadā lēmums par saukšanu pie kriminālatbildības tika pieņemts 349 nepilngadīgām personām, kas ir par 7,1% mazāk nekā 2021. gadā. No visu pie kriminālatbildības saukto personu skaita nepilngadīgie sastāda 4%.

5. tabula. Personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību skaits no 2018. līdz 2022. gadam.¹¹

	Unikālo peronu skaits			
	kopā	t.sk. nepilngadīgie	zēni	meitenes
2022	15 053	751	653	98
2021	15 535	789	702	87
2020	15 918	939	833	106
2019	16 513	973	857	116
2018	16 893	1043	890	153

6. tabula. Personu, kurām uzrādīta apsūdzība skaits no 2018. līdz 2022. gadam.¹²

	Unikālo peronu skaits			
	kopā	t.sk. nepilngadīgie	zēni	meitenes
2022	8 548	349	310	39
2021	8 811	376	342	34
2020	9 404	440	391	49
2019	9 408	440	391	49
2018	9 375	486	419	67

Avots: IeM IC

1.3. Aizturētie, apcietinātie, apsūdzētie un notiesātie

Viens no kriminālprocesuālajiem instrumentiem, ar kura palīdzību tiesa un prokurors iegūst vispusīgu personību raksturojošu informāciju, tādejādi nodrošinot soda vai citas krimināltiesiskas reakcijas individualizāciju un likumpārkāpēju efektīvu resocializāciju, ir izvērtēšanas ziņojums.

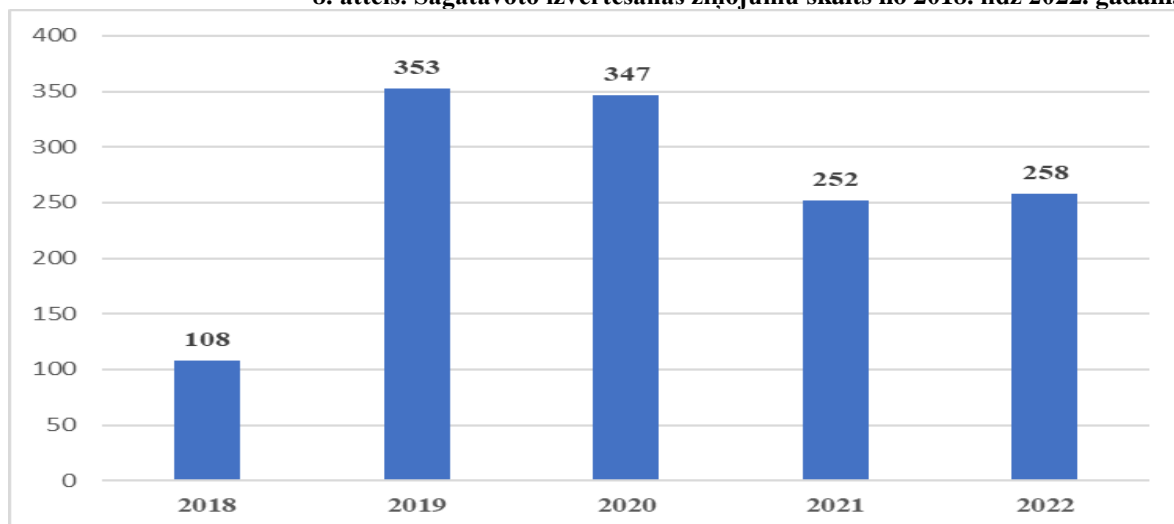
¹¹ Fiziskas personas, attiecībā uz kurām atskaites periodā Kriminālprocesa informācijas sistēmā ievadīts lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu (ja kriminālprocesa figurē persona pret kuru uzsākts kriminālprocess), aizturēšanas protokols, lēmums par personas atzīšanu par aizdomās turēto, saukšanu pie kriminālatbildības, kriminālprocesa nodošanu tiesai, procesa turpināšanu medicīniska/audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai, prokurora priekšraksts par sodu vai notiesājošs tiesas nolēmums. Pārskatā neatspoguļo informāciju par personām, pret kurām kriminālprocess kopumā vai attiecīgais noziedzīgais nodarījums izbeigts pēc Kriminālprocesa likuma 377.panta 1.punkta vai 2.punkta

¹² Kriminālprocesa informācijas sistēmā ievadīts lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības.

Atbilstoši VPD likuma 15. pantam, VPD pēc tiesas vai prokurora pieprasījumu sniedz izvērtēšanas ziņojumu par apsūdzēto kriminālprocesā. Saskaņā ar KPL 39. panta pirmās daļas 6.² punktu prokuroram, kā procesa virzītājam, ir pienākums pieprasīt no VPD izvērtēšanas ziņojumu par nepilngadīgo, kurš apsūdzēts noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

VPD 2021. gadā saņēma 252 izvērtēšanas ziņojumu pieprasījumus par nepilngadīgām personām, savukārt 2022. gadā saņēma 258 izvērtēšanas ziņojumu pieprasījumus (skat. 8. attēlu).

8. attēls. Sagatavoto izvērtēšanas ziņojumu skaits no 2018. līdz 2022. gadam.

Avots: VPD

Saskaņā ar LR Ģenerālprokurora ziņojumu par 2021. gadā paveikto un 2022. gada darbības prioritātēm¹³, 2021. gadā tiesai kopā nodotas 324 nepilngadīgas personas, kas ir vairāk, kā pieprasītie izvērtēšanas ziņojumi par nepilngadīgajiem apsūdzētajiem, savukārt saskaņā ar LR Ģenerālprokurora ziņojumu par 2022. gadā paveikto un 2023. gada darbības prioritātēm¹⁴ 2022. gadā prokurori priekšrakstu par sodu piemērojuši 140 nepilngadīgām personām un tiesai nodotas 239 nepilngadīgas personas. No minētā secināms, ka VPD iespējams netika pieprasīti izvērtēšanas ziņojumi par nepilngadīgajiem visos gadījumos, kā to nosaka KPL 39. panta pirmās daļas 6.² punkts.

Izvērtēšanas ziņojums satur vispusīgu personu raksturojošu informāciju, kas ir būtiska, lai nodrošinātu individualizētu un pēc iespējas atbilstošāku soda vai citas krimināltiesiskas reakcijas piemērošanu konkrētajam nepilngadīgajam. Ņemot vērā minēto, 2021. un 2022. gadā VPD organizēja pasākumus, kuros tiesnešiem un prokuroriem tika sniegta informācija par izvērtēšanas ziņojumu būtību un lomu, tostarp attiecībā uz nepilngadīgām personām, kuras ir izdarījušas KL paredzētus noziedzīgus nodarījumus.

Procesa virzītājs var nepilngadīgajam, kurš kriminālprocesā ir aizdomās turētais vai apsūdzētais, piemērot drošības līdzekli, ja ir pamats uzskatīt, ka viņš varētu izdarīt vēl citus noziedzīgus nodarījumus.

Nepilngadīgajam var piemērot visus drošības līdzekļus, kas noteikti KPL. Turklāt tieši nepilngadīgajiem ir paredzēti vēl divi drošības līdzekļi - nodošana vecāku vai iecelto aizbildņu uzraudzībā un ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē. Drošības līdzekli — ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē — nepiemēro no 2022. gada 1. jūlija līdz 2024. gada 31. decembrim.

¹³ Pieejams: https://prokuratura.lv/media/Normativie_akti/Zinojums.pdf

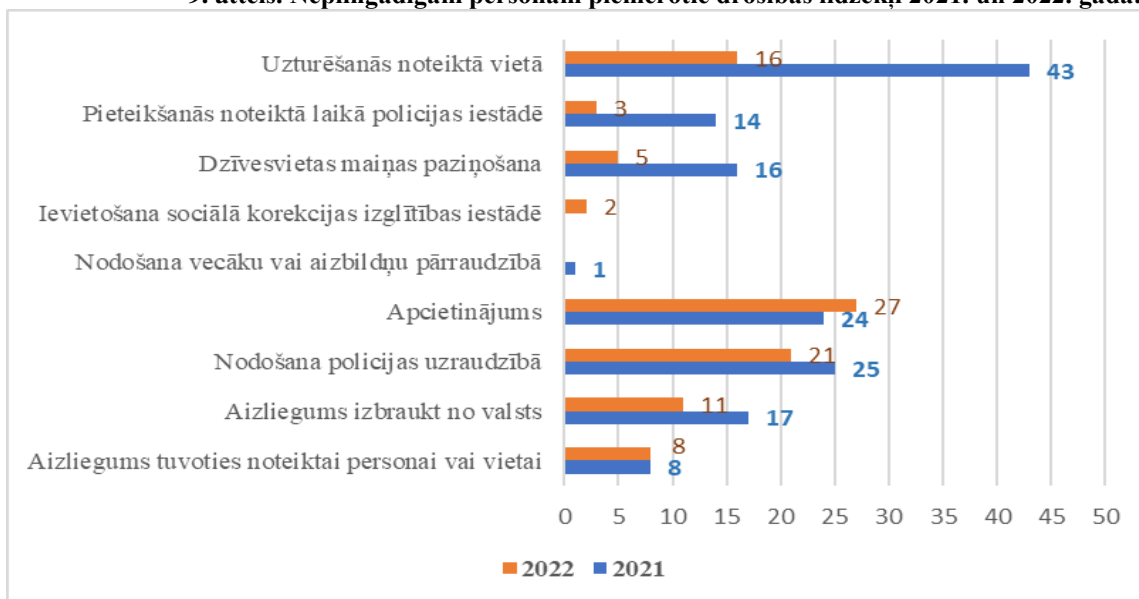
¹⁴ Pieejams: https://www.prokuratura.lv/media/Normativie_akti/generalprokurora_zinojums_2022_01_03.pdf

Ar Tieslietu ministra 2022. gada 29. septembra rīkojumu Nr. 1-1/267 ir izveidota darba grupa, kuras mērķis ir piedāvāt risinājumu audzināša rakstura piespiedu līdzekļa – ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē – turpmākai piemērošanai un izpildei.

Gadījumos, ja ir nepieciešams nepilngadīgajam piemērot drošības līdzekli, tad jāizvēlas vismazāk ierobežojošais un tāds līdzeklis, kurš vairāk par citiem atbilst viņa vislabākajām interesēm.

Analizējot Tiesu administrācijas sniegto informāciju, 2022. gadā 27 nepilngadīgajiem apsūdzētajiem tika piemērots drošības līdzeklis apcietinājums, 21 - nodošana policijas uzraudzībā (skat. 9. attēlu).

9. attēls. Nepilngadīgām personām piemērotie drošības līdzekļi 2021. un 2022. gadā.

Avots: Tiesu administrācija

2022. gadā krimināllietās notiesāti 172 nepilngadīgie, kas salīdzinājumā ar 2021. gadu ir par 93 mazāk (skat. 7. tabulu). No notiesāto nepilngadīgo skaita 91,8% ir zēni un 8,1% meitenes.

7. tabula. Krimināllietās notiesāto nepilngadīgo skaits 2021. un 2022. gadā.

Gads	Dzimums	Vecuma grupa	Notiesāto skaits
2021	Vīrietis	no 14 - 15 gadiem	43
		no 16 - 17 gadiem	208
		Kopā	251
	Sieviete	no 14 - 15 gadiem	3
		no 16 - 17 gadiem	11
		Kopā	14
Kopā		265	
2022	Vīrietis	no 14 - 15 gadiem	31
		no 16 - 17 gadiem	127
		Kopā	158
	Sieviete	no 14 - 15 gadiem	4
		no 16 - 17 gadiem	10
		Kopā	14
Kopā		172	
Kopā		437	

Avots: Tiesu administrācija

Analizējot notiesāto nepilngadīgo lietu kategorijas, secināms, ka 2022. gadā visvairāk nepilngadīgie notiesāti ir par noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu – 113 (-68). Par noziedzīgiem nodarījumiem pret personas veselību notiesāti 17 (+9) nepilngadīgie, par noziedzīgiem nodarījumiem pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību – 15 (-15) nepilngadīgie un 7 (-2) par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību (skat. 8. tabulu).

8. tabula. Nepilngadīgo notiesāto lietu kategorijas 2021. un 2022. gadā.

Lietas kategorija	2021	2022	+/-
Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību	8	17	+9
Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību	9	7	-2
Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem	1	-	-1
Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu	181	113	-68
Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā	12	6	-6
Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību	30	15	-15
Noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību	13	-	-13
Noziedzīgi nodarījumi pret jurisdikciju	6	5	-1
Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību, godu un cieņu	-	2	+2
Nonāvēšana	3	4	+1
Noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldes kārtību	2	2	+/-0
n/z	-	1	+1
KOPĀ	265	172	-93

Avots: Tiesu administrācija

9. tabula. Notiesāto nepilngadīgo personu skaits pēc statistikas uzskaites (KL) panta 2021. un 2022. gadā.¹⁵

KL pants	2021	2022
116.pants. Slepkavība	1	0
117.pants. Slepkavība pastiprinošos apstākļos	2	4
125.pants. Tīšs smags miesas bojājums	4	3
126.pants. Tīšs vidēja smaguma miesas bojājums	3	8
130.pants. Tīšs viegls miesas bojājums	1	5
152.pants. Nelikumīga brīvības atņemšana	0	1
153.pants. Personas nolaupīšana	0	1
159.pants. Izvarošana	0	6
160.pants. Seksuāla vardarbība	4	1
162.pants. Pavešana netiklībā	2	0
166.pants. Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaidēšanas ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprītes noteikumu pārkāpšana	3	0
175.pants. Zādzība	96	56
176.pants. Laupīšana	34	39
177.pants. Krāpšana	1	0
179.pants. Piesavināšanās	1	0
180.pants. Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	35	12

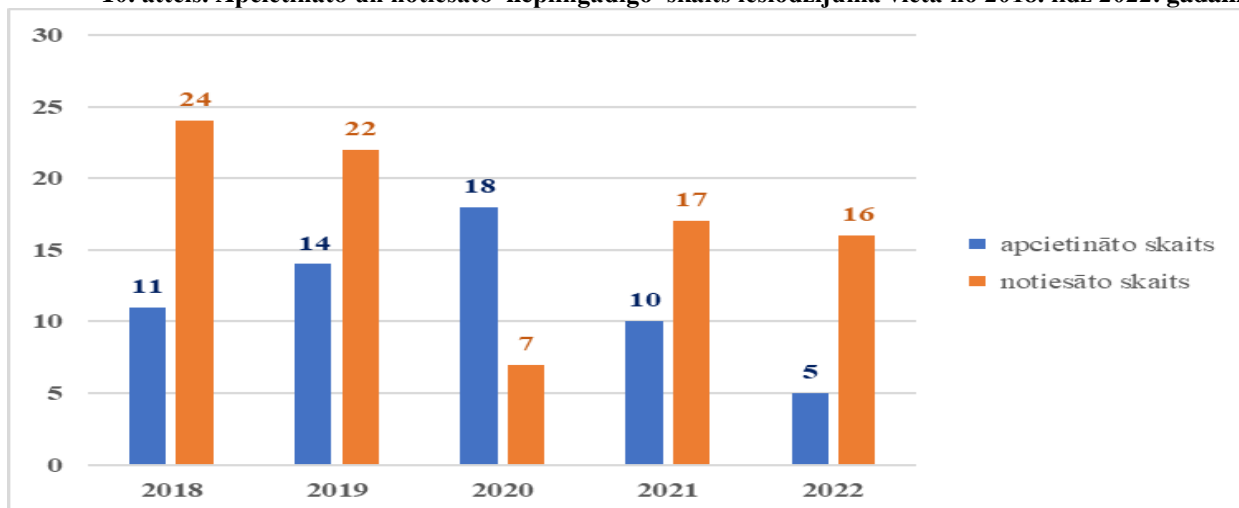
¹⁵ Jānorāda, ka dati apkopo informāciju par notiesāto personu skaitu pēc Krimināllikuma smagākā notiesāšanas panta.

183.pants. Izspiešana	1	0
185.pants. Mantas tīša iznīcināšana un bojāšana	17	10
190.pants. Kontrabanda	3	0
190. ¹ pants. Preču un vielu, kuru aprīte ir aizliegta vai speciāli reglamentēta, pārvietošana pāri Latvijas Republikas valsts robežai.	2	1
192.pants. Viltotas naudas un valsts finanšu instrumentu izgatavošana, izplatīšana, pārvadāšana, pārsūtīšana, iegādāšanās un glabāšana.	0	1
193.pants Nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem	6	4
231.pants. Huligānisms.	2	5
231. ¹ pants. Apzināti nepatiess paziņojums par sprāgstošas, indīgas, radioaktīvas vai bakterioloģiskas vielas vai materiālu vai spridzināmās ietaises ievietošanu vai novietošanu	3	2
253.pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana	6	1
253. ¹ pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un neatļauta realizēšana	14	4
253. ² pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana	5	3
260.pants. Ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana	1	0
262.pants. Transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē	11	0
265.pants. Transportlīdzekļa reģistrācijas dokumenta, agregāta un reģistrācijas numura zīmes nelikumīga izgatavošana, realizēšana, izsniegšana, viltošana, iznīcināšana, nolauptāšana un viltojuma izmantošana	1	0
269.pants. Uzbrukums varas pārstāvim un citai valsts amatpersonai	1	1
270.pants. Pretošanās varas pārstāvim un citai valsts amatpersonai	1	0
312.pants. Izvairšanās no tiesas nolēmuma pildīšanas	2	1
314.pants. Noziedzīgā kārtā iegūtas mantas iegādāšanās, glabāšana un realizēšana	2	0
315.pants. Neziņošana par noziegumu	0	1
N/z	0	2
KOPĀ	265	172

Avots: Tiesu administrācija

Saskaņā ar KL 65. panta otro daļu nepilngadīgajam nevar tikt piemērots brīvības atņemšanas sods par kriminālpārkāpumu un mazāk smagu noziegumu izdarīšanu. 2022. gada beigās ieslodzījuma vietās atradās 21 nepilngadīgais, no tiem 5 apcietinātie un 16 notiesātie, kas ir 0,7% no kopējā ieslodzīto skaita. (skat. 10. attēlu).

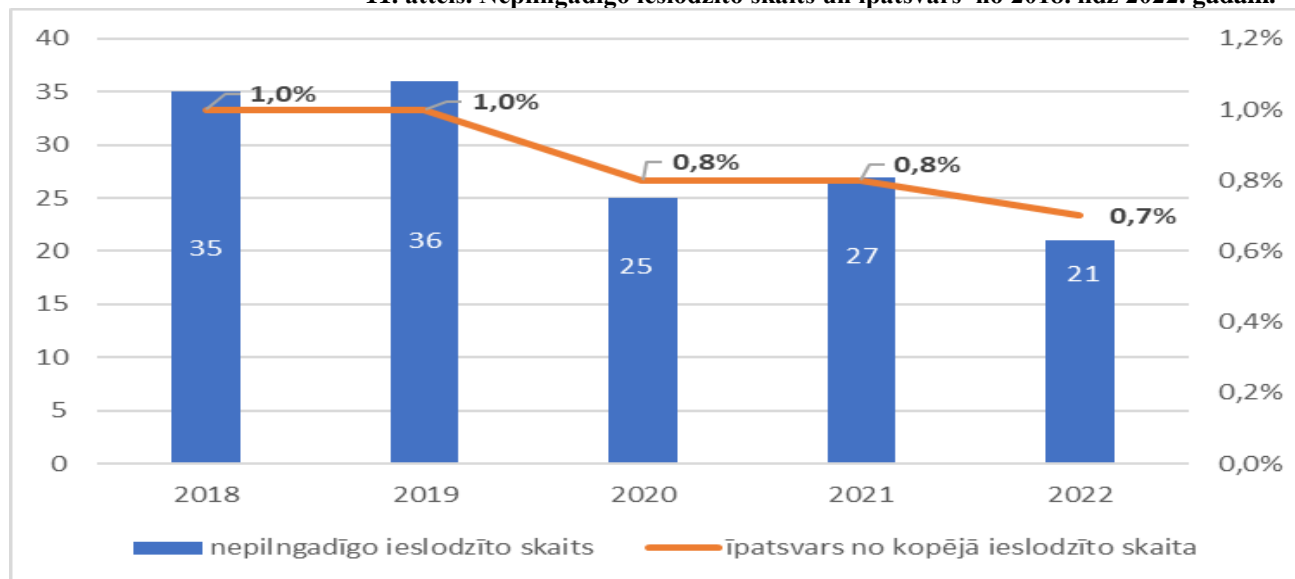
10. attēls. Apcietināto un notiesāto nepilngadīgo skaits ieslodzījuma vietā no 2018. līdz 2022. gadam.

Avots: IeVP

Pēc IeVP rīcībā esošās informācijas par nepilngadīgajiem, kuri atradās ieslodzījuma vietās 2020., 2021. un 2022. gadā, secināms, ka šis rādītājs nemainīgi saglabājās 0,7 - 0,8% robežās no ieslodzīto kopskaita (skat. 11. attēlu).

11. attēls. Nepilngadīgo ieslodzīto skaits un īpatsvars no 2018. līdz 2022. gadam.

Avots: IeVP

Atbilstoši kompetencei veicot prevencijas darbu, IeVP nodrošina resocializācijas pasākumu īstenošanu notiesātajām personām un sociālās rehabilitācijas aktivitātes personām, kuras ieslodzījuma vietās bija ievietotas drošības līdzekļa – apcietinājums, izpildei. Resocializācijas darbs sākas **no riska un vajadzību izvērtēšanas**, kuras gaitā katram **nepilngadīgajam notiesātajam** tiek noteikta atkārtota noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas riska pakāpe, kā arī piemērotākie resocializācijas līdzekļi un citi pasākumi, kas īstenojami soda izpildes laikā un iekļaujami notiesātā individuālajā resocializācijas plānā (statistikas dati ir atspoguļoti 10. tabulā).

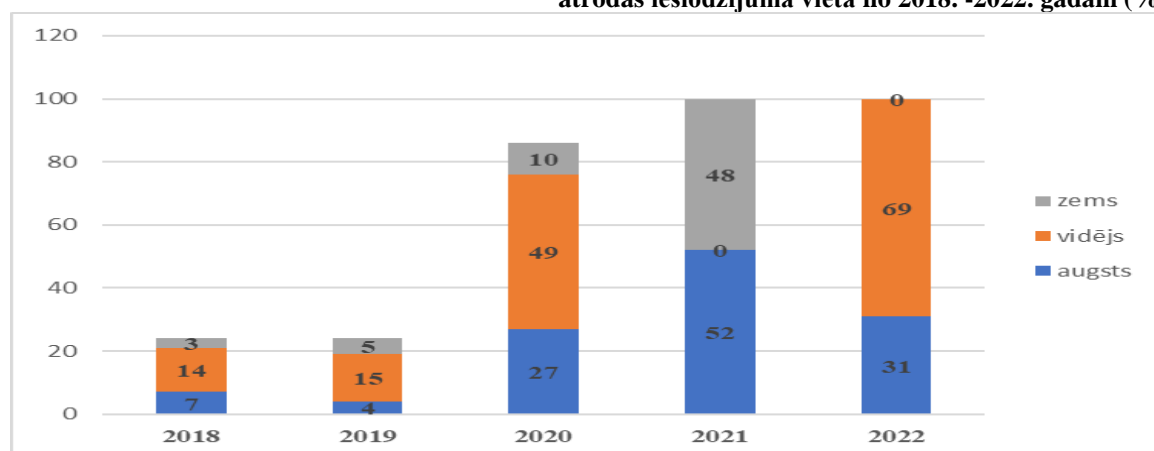
10. tabula. Riska un vajadzību izvērtējuma rādītāji notiesātajiem nepilngadīgajiem 2020. - 2023. gadam, kas atrodas ieslodzījuma vietā.

Kritērijs	Rādītājs		
	2020	2021	2023
Notiesāto nepilngadīgo īpatsvars (%), kam ir noformēts risku un vajadzību izvērtējums	100% <i>jeb 7 nepilngadīgajiem notiesātajiem</i>	100% <i>jeb 17 nepilngadīgajiem notiesātajiem</i>	100% <i>jeb 16 nepilngadīgajiem notiesātajiem</i>
Nodrošināts mērķtiecīgs un nepilngadīgā notiesātā vajadzībām atbilstošs resocializācijas darbs (notiesāto nepilngadīgo īpatsvars (%), kam ir noformēts resocializācijas plāns)	100%	100%	100%

Avots: IeVP

Analizējot datus par nepilngadīgo notiesāto atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskiem, ir secināms, ka trīs gadu griezumā ir novērojama tendence pieaugt nepilngadīgajiem notiesātajiem konstatētā atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskam. 2020. gadā augsts atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risks tika konstatēts 27% gadījumos, bet 2021. gadā šis rādītājs ir pieaudzis par 25%, un sastādīja 52%. Savukārt 2022. gadā nepilngadīgo notiesāto, kuriem ir konstatēts augsts atkārtota noziedzīga nodarījuma risks, īpatsvars sastādīja 31%, kas par 21% mazāks nekā 2021. gadā. Vienlaikus par 20% pieaudzis nepilngadīgo personu īpatsvars ar konstatēto vidējo atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku (2020. gadā – 49%, 2022. gadā – 69%). Informācija par atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskiem ir atrodamā 12. attēlā.

12. attēls. Atkārtota noziedzīga nodarījuma riska izvērtējuma rezultāti notiesātajiem nepilngadīgajiem, kas atrodas ieslodzījuma vietā no 2018. -2022. gadam (%).

Avots: IeVP

VPD uzrauga nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotas, nosacīti notiesātas, nosacīti pirmstermiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas, t.sk. ar elektronisko uzraudzību, un personas, kurām ir piemērots kriminālsods – **probācijas uzraudzība**.

Uzraudzības ietvaros personu iesaista tās vecumam, psiholoģiskajām īpašībām un attīstības līmenim piemērotos sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumos.

2021. gadā uzraudzība kopumā īstenota 5790 probācijas klientiem, no kuriem 154 (2,7%) probācijas klienti bija nepilngadīgi (84 nepilngadīgajiem uzraudzība uzsākta 2021. gadā). Savukārt 2022. gadā uzraudzība kopumā īstenota 5217 probācijas klientiem, no kuriem 161 (3,1%) probācijas klients bija nepilngadīgs (76 nepilngadīgajiem uzraudzība uzsākta 2022. gadā).

2021. gadā nepilngadīgie VPD uzraudzībā visbiežāk nonāca par šādiem KL paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem: 176. pants (laupīšana), 253. pants (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana), 253.¹ pants (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un neatļauta realizēšana) un 175. pants (zādzība).

2022. gadā nepilngadīgie VPD uzraudzībā visbiežāk nonāca par šādiem KL paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem: 175. pants (zādzība), 253. pants (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana) un 176. pants (laupīšana).

11. tabula. VPD uzraudzībā esošo nepilngadīgo skaits, sadalījumā pēc VPD funkcijām.

	2021. gads	2022. gads
Nosacīta notiesāšana	89	85
Papildsods – probācijas uzraudzība	38	34
Pamatsods – probācijas uzraudzība	-	20
Nosacīta atbrīvošana no kriminālbildības	27	21
Nosacīta pirms termiņa atbrīvošana no soda izciešanas	-	1

Avots: VPD

Izvērtēšanas ziņojumu un uzraudzības funkciju ietvaros probācijas klientiem tiek veikta **riska un vajadzību novērtēšana** (*atkārtota nozieguma riska novērtējums*). Riska un vajadzību novērtēšana ir strukturēta metode, ko izmanto, lai noteiktu noziedzīga nodarījuma izdarīšanas cēloņus, atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskus un faktorus, kas attur probācijas klientu no atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.

VPD veiktais riska un vajadzību novērtējums iedala probācijas klientus piecās riska kategorijās – ļoti zema, zema, vidēja, augsta un ļoti augsta riska probācijas klienti. Jo augstāks riska līmenis, jo intensīvāks darbs ir nepieciešams ar probācijas klientu (piemēram, biežākas tikšanās, lielāks aktivitāšu un pasākumu kopums u.c.).

Attiecībā uz veikto atkārtota nozieguma riska izvērtējumu skaitu, VPD 2021. gadā veicis 295 atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska un vajadzību novērtējumus nepilngadīgām personām (174 no tiem – izvērtēšanas ziņojumu sagatavošanas ietvaros, 121 – uzraudzības ietvaros). Savukārt 2022. gadā VPD veicis 300 atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska un vajadzību novērtējumus (177 – izvērtēšanas ziņojumu sagatavošanas ietvaros, 123 – uzraudzības ietvaros).

12. tabula. Atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska un vajadzību novērtējumu 2021. un 2022. gadā skaits nepilngadīgām personām izvērtēšanas ziņojumu un uzraudzības funkciju ietvaros.

	Ļoti zems		Zems		Vidējs		Augsts		Ļoti augsts	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Izvērtēšanas ziņojumi	6	9	39	44	32	46	68	54	29	24
Uzraudzība	6	11	40	32	28	25	30	31	17	24
Kopā	12	20	79	76	60	71	98	85	46	48

Avots: VPD

Kriminālsods – sabiedriskais darbs – ir personas piespiedu iesaistīšana tās vecumam, psiholoģiskajām īpašībām, fiziskajām spējām un attīstības līmenim piemērotos sabiedrībai nepieciešamos darbos no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības. Kriminālsodu – sabiedriskais darbs – var piemērot bērniem vecumā no 14 gadiem.

2021. gadā no 5745 VPD saņemtajiem nolēmumiem vai prokuroru priekšrakstiem par sodu, ar kuriem personai piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs, 195 (3,4%) probācijas klienti bija nepilngadīgi. No 195 nepilngadīgajiem probācijas klientiem 89 nepilngadīgajiem kriminālsods – sabiedriskais darbs bija piemērots atkārtoti (divas vai vairāk reizi pēc kārtas). Kopumā 2021. gadā sabiedriskā darba izpilde tika organizēta 280 nepilngadīgajiem probācijas klientiem.

No 280 nepilngadīgajiem, kuriem organizēta kriminālsoda – sabiedriskais darbs – izpilde 2021. gadā, 10 probācijas klientiem par soda izpildes pārkāpumiem neizpildītās sabiedriskā darba stundas aizstātas ar īslaicīgu brīvības atņemšanu.

Nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem 2021. gadā visbiežāk piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs: 175. pants (zādzība), 180. pants (zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā), 253. pants (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana) un 253.² pants (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana).

2022. gadā no 6163 VPD saņemtajiem nolēmumiem vai prokuroru priekšrakstiem par sodu, ar kuriem personai piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs, 155 (2,5%) probācijas klienti bija nepilngadīgi. No 155 nepilngadīgajiem probācijas klientiem 65 nepilngadīgajiem kriminālsods – sabiedriskais darbs bija piemērots atkārtoti (divas vai vairāk reizi pēc kārtas). Kopumā 2022. gadā sabiedriskā darba izpilde tika organizēta 240 nepilngadīgajiem probācijas klientiem.

Nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem 2022. gadā visbiežāk piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs: 175. pants (zādzība), 180. pants (zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā), 262. pants (transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē).

2022. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi KL, kuri paredz jauna pamatsoda – probācijas uzraudzība – iekļaušanu kriminālsodu sistēmā, tādējādi nodrošinot iztrūkstošo posmu starp brīvības atņemšanas sodu un sabiedrisko darbu. Cita starpā grozījumi paredz, ka, *ja nepilngadīgais, kurš notiesāts ar kriminālsodu – sabiedriskais darbs, vai nepilngadīgais, kuram kriminālsods – sabiedriskais darbs – noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez attaisnojoša iemesla nepilda sabiedrisko darbu, tiesa, pamatojoties uz VPD iesniegumu, neizciesto sodu aizstāj ar probācijas uzraudzību uz vienu gadu.* Ņemot vērā noteikto, no 240 nepilngadīgajiem probācijas klientiem, kuriem organizēta kriminālsoda – sabiedriskais darbs – izpilde 2022. gadā, 29 probācijas klientiem par sabiedriskā darba izpildes pārkāpumiem, neizpildītās sabiedriskā darba stundas aizstātas ar probācijas uzraudzību, nevis īslaicīgu brīvības atņemšanu.

Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs (turpmāk – sabiedriskais darbs (ARPL)) saturs ir līdzīgs kriminālsodam – sabiedriskais darbs, jo arī šajā gadījumā bērns bez atlīdzības no mācībām un darba brīvajā laikā veic sabiedrībai derīgu darbu. Sabiedrisko darbu (ARPL) var piemērot bērniem vecumā no 11 līdz 18 gadiem.

2021. gadā VPD saņēma izpildei 29 lēmumus ar kuriem probācijas klientiem ir piemērots sabiedriskais darbs (ARPL). No 29 saņemtajiem lēmumiem sešiem probācijas klientiem sabiedriskais darbs (ARPL) piemērots saskaņā ar KL 66. panta nosacījumiem. Kopumā VPD 2021. gadā sabiedriskā darba (ARPL) izpilde tika organizēta 39 probācijas klientiem.

2022. gadā VPD saņēma izpildei 17 lēmumus ar kuriem probācijas klientiem ir piemērots sabiedriskais darbs (ARPL). No 17 saņemtajiem lēmumiem pieciem probācijas klientiem sabiedriskais darbs (ARPL) piemērots saskaņā ar KL 66. panta nosacījumiem. Kopumā VPD 2022. gadā sabiedriskā darba (ARPL) izpilde tika organizēta 22 probācijas klientiem.

Izlīguma process ir starpnieka organizēta un vadīta brīvprātīga un strukturēta saruna, kurā piedalās cietušais un probācijas klients. Viens no izlīguma procesa rezultātiem var būt izlīgums, kas ir rakstveida vienošanās, kurā noteikti izlīguma nosacījumi un sekas, un kura tiek noslēgta pēc izlīguma procesa.

KPL 381. panta otrā daļa noteic, ka procesa virzītājs, konstatējot, ka kriminālprocesā ir iespējams izlīgums un ir lietderīgi iesaistīt starpnieku, par to var informēt VPD, bet, ja noziedzīgu nodarījumu izdarījis nepilngadīgais, tad VPD informē visos gadījumos, izņemot gadījumu, kad izlīgums jau noslēgts.

13. tabula. Izlīguma procesu skaits, izlīgumu skaits un izlīguma procesā iesaistīto personu skaits pēc vecuma.

	2021. gads	2022. gads
Izlīguma procesu skaits	293	267
Izlīgumu skaits	119	119
Izlīguma procesā iesaistīto vecums	no 11 līdz 13 gadiem – 9 no 14 līdz 17 gadiem – 284	no 11 līdz 13 gadiem – 10 no 14 līdz 17 gadiem – 257

Avots: VPD

Izlīguma procesa organizēšana un vadīšana tika īstenota galvenokārt par zādzībām (KL 180. pants – 47 gadījumi, 175. pants – 24 gadījumi), par mantas tīšu iznīcināšanu un bojāšanu (KL 185. pants – 47 gadījumi), par laupīšanu (KL 176. pants – 13 gadījumi), par tīšiem viegliem miesas bojājumiem (Krimināllikuma 130. pants – 11 gadījumi), par tīšu vidēji smagu miesas bojājumu izdarīšanu (Krimināllikuma 126. pants – 9 gadījumi).

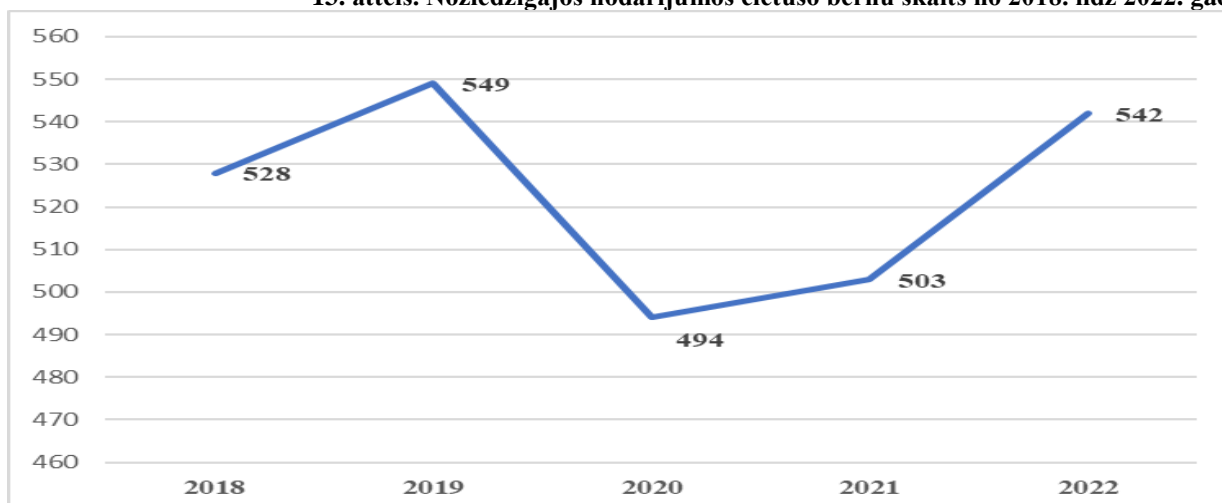
Organizējot un vadot izlīguma procesus, VPD savā praksē pielieto taisnīguma atjaunošanas metodes, kas paredz iesaistīt izlīguma procesā ne tikai personu, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un cietušo, bet arī citus no noziedzīgā nodarījuma ietekmētos, iesaistīto pušu atbalsta personas, kā arī speciālistus, kuri varētu veikt preventīvu darbu ar nepilngadīgajiem un ģimeni arī pēc izlīguma procesa organizēšanas un vadīšanas. Šādos gadījumos VPD starpnieki vada izlīguma sēdi jeb izlīguma sanākumi, iesaistot plašāku dalībnieku loku – 2021. gadā VPD organizēja 9 izlīguma sanāksmes, savukārt 2022. gadā – 8 izlīguma sanāksmes.

2. Cietušie bērni

2.1. Noziedzīgos nodarījumos cietušie bērni

Analizējot datus par noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem, ir secināms, ka kopš 2018. gada situācija šajā jomā nav būtiski uzlabojusies. Laika posmā no 2018. gada līdz 2022. gadam no noziedzīgiem nodarījumiem cietuši vidēji gadā 523 bērni (skat. 13. attēlu). Pēc IeM IC datiem 2022. gadā par noziedzīgos nodarījumos cietušām atzītas kopā 8514 personas, no tām 542¹⁶ bērni, no kuriem 271 (+16) mazgadīgas personas¹⁷.

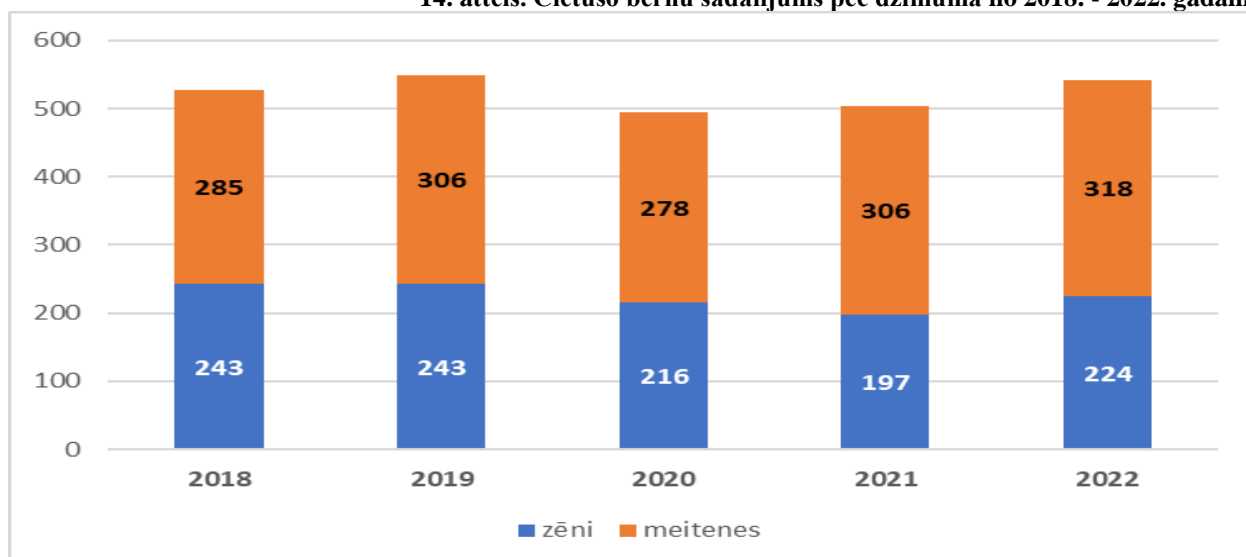
13. attēls. Noziedzīgajos nodarījumos cietušo bērnu skaits no 2018. līdz 2022. gadam.

Avots: IeM IC

No noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem zēni ir 224 (+27) un meitenes 318 (+12)¹⁸ (skat. 14. attēlu).

14. attēls. Cietušo bērnu sadalījums pēc dzimuma no 2018. - 2022. gadam.

Avots: IeM IC

¹⁶ Personas statuss nosakāms pēc lēmuma par atzīšanu par cietušo.

¹⁷ Vecumā līdz 14 gadiem.

¹⁸ Viena un tā pati persona var būt cietusi no vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem (dažāda KL kvalifikācija) vai arī vienā noziedzīgā nodarījumā var ciest vairākas personas.

Saskaņā ar VP datiem, visbiežāk bērni cieš no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 55,5% (2018. gadā cietušo īpatsvars bija 43,6%, 2019. gadā – 36,1% gadījumu, 2020. gadā – 38,6%, 2021. gadā - 54,3%), no cietsirdības un vardarbības – 18,5% (2018. gadā – 17,5%, 2019. gadā -19,2%. 2020. gadā – 23,8% , 2021. gadā – 15,4% bērnu), mantiskiem nodarījumiem – 10,5% (2018. gadā – 14,1%, 2019. gadā – 13% , 2020. gadā – 12,6%, 2021. gadā – 9,5%) un no nodarījumiem pret dzīvību un veselību – 10,7% (2018. gadā – 14,6%, 2019. gadā – 12,2%, 2020. gadā - 14,8% , 2021. gadā – 10,2%).

Sadalījumā pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas, 2022. gadā bērni visbiežāk cietuši: 112 (+26) dzīvoklī, 90 (+14) pilsētā, 47 (+4) dzīvojamajā mājā, 46 (-2) uz ielas, 11 (+7) mācību iestādē un 25 (-29) interneta vidē.

2022. gadā salīdzinot ar 2021. gadu, palielinājies bērnu skaits, kuri cietuši no cietsirdības un vardarbības (KL - 174. pants) - 99 (+15), no seksuālās vardarbības (KL – 160. pants) - 121 (+45), no izvarošanas (KL – 159. pants) - 61 (+31) un no pavešanas netiklībā (KL – 162. pants) - 42 (+21), savukārt samazinājies bērnu skaits, kuri cietuši no pamudināšanas iesaistīties seksuālās darbībās (KL – 162.¹ pants) - 10 (-40) un no pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšanas (KL 166. pants) - 34 (-20) (skat. 14. tabulu). Jānorāda, ka viens bērns var būt atzīts par cietušo pēc vairākiem KL pantiem.

14. tabula. Noziedzīgos nodarījumos cietušo bērnu skaits pēc KL panta 2021. un 2022. gadā.

KL panti	2021.gads			2022.gads			+/-
	Zēni	Meitenes	Kopā:	Zēni	Meitenes	Kopā:	
116.p. - slepkavība	0	0	0	1	1	2	+2
117.p. - slepkavība pastiprinošos apstākļos	3	0	3	0	2	2	-1
123.p. - nonāvēšana aiz neuzmanības	0	0	0	0	0	0	+/-0
125.p. - tīšs smags miesas bojājums	1	4	5	2	1	3	-2
126.p. - tīšs vidēja smaguma miesas bojājums	18	3	21	11	2	13	-8
130.p. - tīšs viegls miesas bojājums	26	2	28	24	3	27	-1
131.p. - miesas bojājums aiz neuzmanības	1	0	1	5	0	5	+4
132.p. - draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu	1	0	1	3	2	5	+4
152.p. - nelikumīga brīvības atņemšana	0	0	0	0	0	0	+/-0
153.p. - personas nolaupīšana	1	1	2	1	1	2	+/-0
154. ¹ p. - cilvēku tirdzniecība	0	0	0	0	1	1	+1
159.p. - izvarošana	0	30	30	2	59	61	+31
160.p. - seksuāla vardarbība	7	69	76	23	98	121	+45
161.p. - seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu	0	21	21	0	28	28	+7
162. p. - pavešana netiklībā	8	55	63	8	34	42	+21
162. ¹ p. - pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās	5	45	50	0	10	10	-40
164.p. - personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana	0	3	3	0	1	1	-2
165 ¹ .p. - personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai	0	0	0	0	0	0	+/-0
166.p. - pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana	5	49	54	6	28	34	-20
172.p. – nepilngadīgā iesaistīšana noziedzīgā nodarījumā	0	0	0	1	0	1	+1
174.p. - cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	39	45	84	46	53	99	+15
175.p. - zādzība	5	0	5	8	6	14	+9

176.p. - laupīšana	16	2	18	16	1	17	-1
177.p. - krāpšana	0	0	0	0	1	1	+1
180.p. - zādība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	23	5	28	18	5	23	-5
183.p. - izspiešana	1	0	1	1	0	1	+/-0
230. ¹ p. - dzīvnieku turēšanas noteikumu pārkāpšana	4	2	6	0	0	0	-6
231.p. - huligānisms	0	0	0	4	2	6	+6
251.p. - pamudināšana lietot narkotiskās, psihotropās vielas un jaunas psihoaktīvās vielas	0	0	0	0	1	1	+1
252.p. - narkotisko, psihotropo un jauno psihoaktīvo vielu ievadīšana pret personas gribu	0	0	0	0	0	0	+/-0
260.p. - ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana	24	23	47	28	25	53	+6

Avots: VP

Pieaudzis arī kriminālprocesu skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas pastrādāti pret nepilngadīgām personām (skat. 15. tabulu).

15. tabula. Uzsākto KP skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību 2021. un 2022. gadā.

KL pants	2021	2022
Pēc KL 159.panta otrās daļas (Par nepilngadīgā izvarošanu)	10	16
Pēc KL 159.panta trešās daļas (Par izvarošanu, ja persona nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu)	28	53
Pēc KL 160. panta (Seksuāla vardarbība)	100	148
Pēc KL 161.panta (Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi 16 gadu vecumu)	34	46
Pēc KL 162.panta (Pavešana netiklībā)	36	44
Pēc KL 162. ¹ panta (Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās)	19	20
Pēc KL 164.panta trešās prim daļas (Par nepilngadīgas personas prostitūcijas izmantošanu)	0	2
Pēc KL 164.panta ceturtais daļas (Par sešpadsmit gadu vecumu nesasniedzšanas personas pamudināšanu, iesaistīšanu vai piespiešanu nodarboties ar prostitūciju)	4	0
Pēc KL 166.panta otrās daļas (Pornogrāfiska priekšnesuma apmeklēšana vai demonstrēšana vai tādu pornogrāfiska rakstura materiālu apriti, kurš satur bērnu pornogrāfiju, cilvēka seksuālas darbības ar dzīvnieku, nekrofiliju vai dzimumtieksmes apmierināšanu vardarbīgā veidā)	88	96
Pēc KL 166.panta trešās daļas (Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšana, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana)	14	5
Pēc KL 166.panta ceturtais daļas (Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšana, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana)	26	39
Pēc KL 172.panta (Par nepilngadīgā iesaistīšanu noziedzīgā nodarījumā)	3	6
Pēc KL 174.panta (Par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo)	86	137

Avots: VP¹⁹

Jānorāda, ka norādīto kriminālprocesu skaits nav summējams, jo vienā kriminālprocesā var būt viens vai vairāki noziedzīgi nodarījumi, un tie var būt kvalificēti pēc dažādiem KL pantiem, kā arī viens noziedzīgs nodarījums var būt kvalificēts pēc dažādiem KL pantiem. Norādītie dati par uzsākto kriminālprocesu skaitu 2022. gadā neatspoguļo noziedzīgu nodarījumu pret personu tikumību un dzimumneaizskaramību tendences, jo noziedzīgie nodarījumi var būt izdarīti ilgā laika periodā, pat vairāku gadu garumā, bet izmeklēti viena kriminālprocesa ietvaros.

¹⁹ Statistiskie dati par Krimināllikuma 159.panta otrajā, trešajā daļā, 160. panta, 162.panta un 166.panta otrajā daļā paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem iegūti manuāli no Informācijas centra Integrētās informācijas sistēmas (KRASS).

Saskaņā ar VP sniegto informāciju noziedzīgie nodarījumi pret personas tikumību un dzimumneaizskaramību lielākoties tiek izdarīti pret nepilngadīgām personām. Kopumā lielais cietušo nepilngadīgo peronu skaita īpatsvars skaidrojams ar konkrētu KL pantu specifiku, kur par cietušajiem var atzīt tikai nepilngadīgas personas. Tādejādi nepilngadīgo kā cietušo īpatsvars ir lielāks salīdzinājumā ar pieaugušām personām, jo seksuāla rakstura darbības pret nepilngadīgajiem ir vairāk kriminalizētas salīdzinājumā ar pieaugušajiem. Analizējot kriminālprocesus pēc cietušās personas dzimuma, konstatēts, ka lielākoties par cietušiem tiek identificētas sievietes dzimuma personas (95%), savukārt ievērojami mazāk par cietušajiem kriminālprocesos tiek identificētas vīriešu dzimuma personas (5%). Vīriešu dzimuma personas visvairāk tiek identificētas kā cietušie kriminālprocesos, kuri tiek uzsākti pēc KL 160. panta (seksuāla vardarbība) un 162.¹ panta (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās).

Izvērtējot veidu, kā VP saņem informāciju par iespējamiem noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, konstatēts, ka visvairāk VP struktūrvienībās vēršas nepilngadīgā cietušā vecāki (27%), arī liels daudzums kriminālprocesu tiek uzsākti pēc VP amatpersonu iniciatīvas (14%). Pēc VP amatpersonu iniciatīvas, galvenokārt, tiek uzsākti kriminālprocesi pēc KL 162.¹ panta (Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās).

Analizējot informāciju par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietu, var secināt, ka noziedzīgi nodarījumi pret personas tikumību un dzimumneaizskaramību pārsvarā tiek veikti reālajā vidē (piemēram, dzīvoklis, iela, mežs vai pilsēta) – 90%. Tajos aizdomās turētā persona ir pilngadīgs vīrietis, bet cietusī – nepilngadīga meitene. Interneta vidē tiek veikti 10% šāda veida noziedzīgi nodarījumi. Reālajā vidē lielākoties tiek veikti noziedzīgi nodarījumi, kuri kvalificējami pēc KL 159. panta (izvarošana), 160. panta (seksuālā vardarbība) un 161. panta (seksuālās darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu). Savukārt interneta vidē lielākoties tiek veikti noziedzīgi nodarījumi, kuri kvalificējami pēc KL 162.¹ panta (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās) un 166. panta (pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana).

Analizējot attiecību raksturu starp cietušo personu un aizdomās turēto personu, konstatēts, ka cietušās personas lielākoties ir pazinušas aizdomās turētās personas pirms tika veikts noziedzīgs nodarījums (84% gadījumu), bet tikai 16% gadījumu cietušie un aizdomās turētie nav pazinuši viens otru. Galvenokārt cietušie nav pazinuši aizdomās turēto personu kriminālprocesos, kuri kvalificēti pēc KL 162. panta (pavešana netiklībā) un 162.¹ panta (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās), kas skaidrojams ar konkrētā KL panta specifiku.

Analizējot identificēto aizdomās turēto personu vecumu, kopumā konstatēts, ka no identificētām aizdomās turētām personām 14% ir nepilngadīgas personas, bet pilngadīgas personas ir 86%. Nepilngadīgās personas veikušas kā noziedzīgus nodarījumus, kuri īstenoti reāla vidē, tā arī noziedzīgi nodarījumi, kuri veikti internetā. Visvairāk nepilngadīgas personas (18%) tika identificētas kriminālprocesos, kuri uzsākti pēc KL 159. panta (izvarošana).

Kopumā secināms, ka noziedzīgus nodarījumus pret nepilngadīgo personu tikumību un dzimumneaizskaramību galvenokārt veic nepilngadīgajiem pietuvinātas personas (piemēram, tēvs, patēvs, paziņa) vidē, kurā ikdienā uzturas nepilngadīgais (piemēram, dzīvoklis). Lielāks risks ciest no šiem noziedzīgiem nodarījumiem ir bērniem pirmsskolas un sākumskolas vecumā, bērniem ar īpašām vajadzībām un bērniem, kuri piedzīvojuši vardarbību. Turklāt bērni, kuri atzīti par cietušajiem no noziedzīgiem nodarījumiem, kuri vērsti pret personu tikumību un dzimumneaizskaramību reizēm tiek atzīti arī par cietušajiem no emocionālās un fiziskās vardarbības.

Interneta vidē samērā bieži tiek veikti noziedzīgi nodarījumi, kuri kvalificējami pēc KL 166. panta (Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas

un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana).

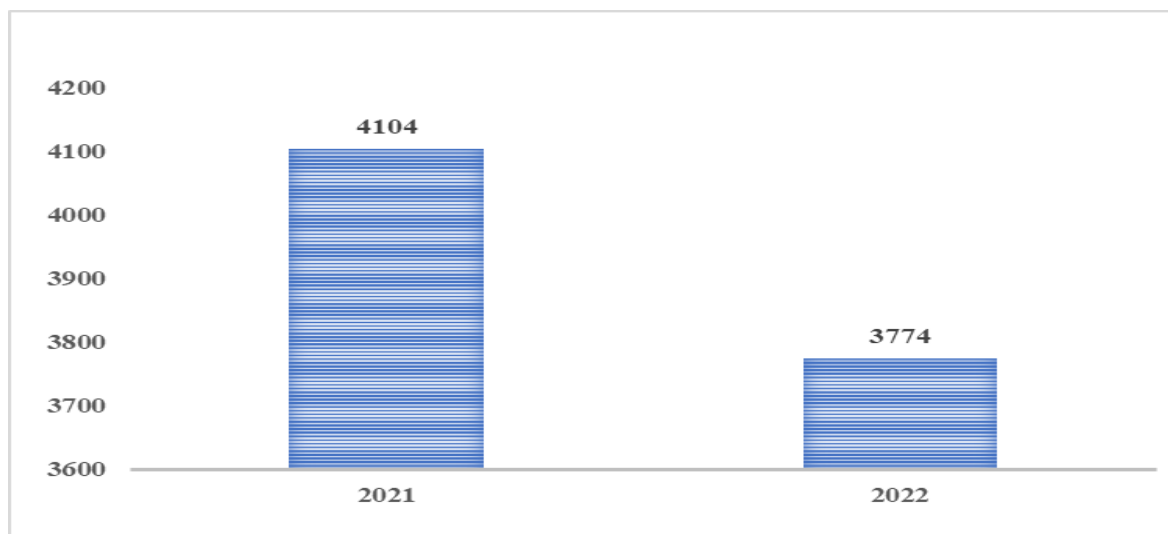
Pret nepilngadīgām personām vērsto dzimumnoziegumu izdarīšanu veicinošie faktori – cietušo aprūpes personu aizņemtība, kas veido situāciju, kad upuris pavada laiku divatā ar nozieguma izdarītāju; jaunāko māsu/brāļu esamība, kad lielākajam bērnam netiek pievērsta pienācīga uzmanība; bērnu augsta aktivitāte interneta vidē, sociālajos tīklos; agrā seksualizācija; iespaidojamība no vecākiem bērniem; zināšanu trūkums par iespējamiem riskiem interneta vidē.

2.2. Bērnu tiesību pārkāpumi

Saskaņā ar BTAL 73. pantu katra iedzīvotāja pienākums ir sargāt savu un citu bērnu drošību, ne vēlāk kā tajā pašā dienā ziņot policijai, bāriņtiesai vai citai bērna tiesību aizsardzības institūcijai par nolaidību, jebkādu vardarbību un noziedzīgu nodarījumu vai administratīvu pārkāpumu pret bērnu, par viņa tiesību pārkāpumu vai citādu apdraudējumu, kā arī tad, ja personai ir aizdomas, ka bērnam ir priekšmeti, vielas vai materiāli, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību.

2022. gadā samazinājies uzsākto administratīvo pārkāpumu procesu skaits personām par bērnu tiesību pārkāpšanu – 3774, kas ir par 330 procesiem mazāk nekā 2021. gadā. (skat. 15. attēlu un 16. tabulu).

15. attēls. Par bērnu tiesību pārkāpšanu uzsākto administratīvā pārkāpuma procesu skaits 2021. un 2022. gadā.

Avots: VP

16. tabula. Uzsākto administratīvo pārkāpumu procesu skaits daļījumā pēc aktuālākajiem pantiem 2021. un 2022. gadā.

	2021. gads	2022. gads	+/-
Kopā pēc nozaru likumu pantiem (tai skaitā):	4104	3774	-330
par to noteikumu pārkāpšanu, kuri paredz bērnu pārvadāšanai paredzēto drošības līdzekļu lietošanu - <i>CSL 79.p. 3.d.</i>	207	208	+1
par alkoholisko dzērienu pārdošanu personām, kuras ir jaunākas par 18	93	141	+48

gadiem - <i>Alkoholisko dzērienu aprites likuma 14.p. 6.d.</i>			
par tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču vai to uzpildes tvertņu pārdošanu personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem - <i>Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 14. p. 9.d.</i>	39	50	+11
par bērna iesaistīšanu enerģijas dzērienu lietošanā - <i>BTAL 79.p. 1.d.</i>	7	3	-4
par bērna iesaistīšanu smēķēšanā, alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošu vielu lietošanā - <i>BTAL 79.p.2.d.</i>	297	306	+9
nepilngadīgo iesaistīšana ubagošanā - <i>BTAL 80.p.</i>	0	3	+3
par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu - <i>BTAL 81.p.</i>	1686	1780	+94
par bērna iesaistīšanu skaistumkonkursā vai citā pasākumā, kurā tiek vērtēts vienīgi viņa ārējais izskats - <i>BTAL 82.p.2.d.</i>	3	3	+/-0
par tādu normatīvo aktu pārkāpšanu, kuri nosaka kārtību, kādā bērni iesaistāmi aktivitātēs (pasākumos), kas saistītas ar ārējā izskata demonstrēšanu - <i>BTAL 82.p.1.d.</i>	0	0	+/-0
par bērna, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības, ja to izdarījuši vecāki vai personas, kas viņus aizstāj - <i>BTAL 83.p.1.d.</i>	95	106	+11
par bērna uzraudzīšanu, atrodoties alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē, kas var ierobežot spējas nodrošināt bērna drošību un aizsardzību no iespējamiem bērna dzīvības un veselības apdraudējumiem, ja to izdarījusi persona, kura atbildīga par bērna uzraudzību - <i>BTAL 83.p.2.d.</i>	298	349	+51
par bērna uzraudzības pakalpojumu sniegšanas prasību neievērošanu - <i>BTAL 84.p.</i>	4	4	+/-0
par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu - <i>BTAL 85.p.</i>	854	700	-154
maznozīmīga miesas bojājuma tīša nodarīšana, ja tas izdarīts pret personu, ar kuru pārkāpējs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru pārkāpējs ir vai ir bijis pastāvīgās intīmās attiecībās, vai pret personu, ar kuru pārkāpējam ir kopīga (nedalīta) saimniecība - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 12.p.2.d.</i>	408	19	-389
Jaunā tiesību norma			
pret personu vērsta agresīva uzvedība - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11.1.p</i>	-	20	

Avots: VP

Kā negatīva tendence jānorāda tas, ka palielinās uzsākto administratīvā pārkāpuma procesu skaits par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu (*BTAL 81.p.*). Pieaudzis arī vecākiem vai personām, kas tos aizstāj, uzsākto administratīvā pārkāpuma procesu skaits par bērna, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības (*BTAL 83.p.1.d.*), par bērna uzraudzīšanu, atrodoties alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē, kas var ierobežot spējas nodrošināt bērna drošību un aizsardzību no iespējamiem bērna dzīvības un veselības apdraudējuma (*BTAL 83.p.2.d.*), kā arī par bērna iesaistīšanu smēķēšanā, alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošu vielu lietošanā (*BTAL 79.p.2.d.*) un par alkoholisko

dzērienu pārdošanu personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem (*Alkoholisko dzērienu aprites likuma 14.p. 6.d.*).

Administratīvā pārkāpuma procesu par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu, ko izdarījušas valsts un pašvaldību institūciju amatpersonas vai darbinieki, un bērna nelikumīgu iesaistīšanu pasākumos veic VBTAI.

Gan 2021. gadā, gan 2022. gadā aktuālākās tēmas, par kurām ziņots VBTAI BTAD ir:

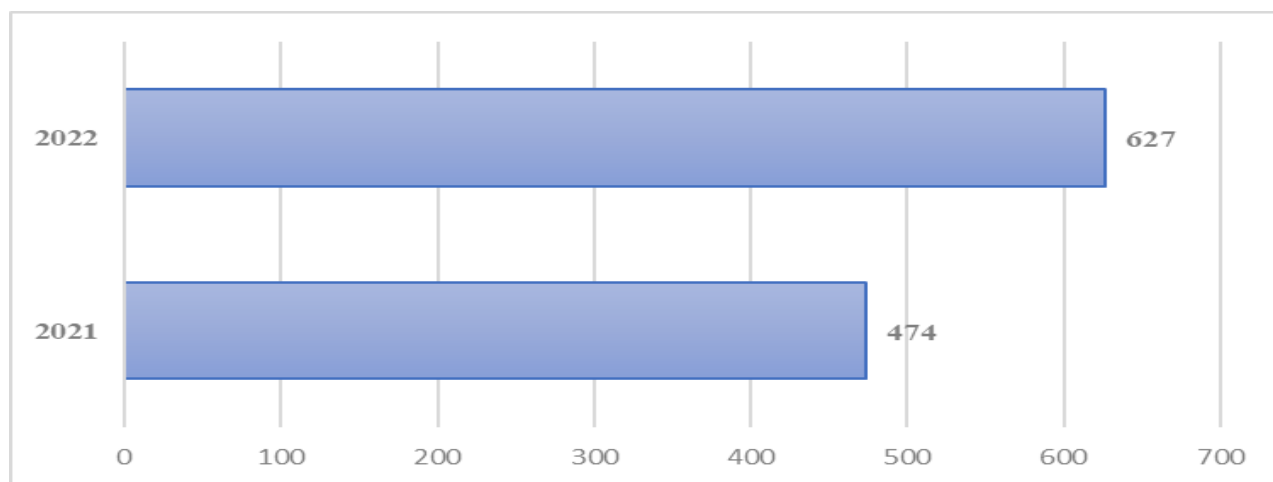
- ✓ pedagogu nepietiekama sadarbība ar izglītojamo vecākiem;
- ✓ pedagogu fiziska un/vai emocionāla vardarbība pret bērniem;
- ✓ iestāžu darbinieku neatbilstošu disciplinēšanas un nepedagoģisku metožu pielietošana

saskarsmē ar audzēkņiem;

- ✓ apdraudēta bērnu drošība izglītības iestādē;
- ✓ vienaudžu savstarpēja fiziska un emocionāla vardarbība;
- ✓ riski, kas saistīti ar izglītojamo ilgstošām uzvedības problēmām (piemēram, nav izstrādāti rīcības plāni saistībā ar izglītojamo destruktīvu/agresīvu uzvedību, nepietiekama atbalsta personāla iesaistīšanās problēmsituāciju risināšanā vai atbalsta personāla trūkums).
- ✓ emocionāla un fiziska vardarbība ģimenēs;
- ✓ bērnu pamešana novārtā.

2022. gadā VBTAI saņēma par 40,2% (180) sūdzībām/iesniegumiem par bērnu tiesību pārkāpumiem vairāk nekā 2021. gadā (skat. 16. attēlu).

16. attēls. VBTAI saņemto sūdzību par bērnu tiesību pārkāpumiem 2021. un 2022. gadā skaits.

Avots: VBTAI

No 627 saņemtajām sūdzībām 268 sūdzības saistītas ar bērnu tiesību pārkāpumiem iestādēs (skolās, pirmsskolas izglītības iestādēs, ārpusģimenes aprūpes iestādēs, krīzes centros u.c.), kas ir 42,7% no kopējā sūdzību skaita.

Par vienaudžu savstarpējo emocionālo un fizisko vardarbību izglītības iestādēs ziņots 61 gadījumā, kas ir 9,7% gadījumi no visu sūdzību/iesniegumu/ziņojumu skaita. Salīdzinot ar 2021. gadu, par šādiem gadījumiem saņemts par 13 sūdzībām vairāk. Bieži vien fiziska vardarbība tiek veikta kopā ar emocionālo vardarbību (skat. 17. tabulu).

17. tabula. VBTAI saņemto iesniegumu/sūdzību par bērnu tiesību pārkāpumiem skaits 2021. un 2022. gadā.

Sūdzības/iesniegumi par vienaudžu savstarpēju fizisku vardarbību, emocionālu vardarbību vai fizisku un emocionālu vardarbību								
	2021. gads				2022. gads			
	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās
Izglītības iestādēs	28	15	12	1	44	22	14	8
Pirmsskolas izglītības iestādēs	18	11	6	1	17	6	7	4
Ģimenē	1	1	0	0	0	0	0	0
Citur	1	1	0	0	0	0	0	0
KOPĀ	48	28	18	2	61	28	21	12
Sūdzības/iesniegumi par izglītības iestāžu darbinieku fizisku vardarbību pret izglītojamajiem iestādēs								
	2021. gads				2022. gads			
	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās
Izglītības iestādēs	7	2	3	2	15	7	5	3
Pirmsskolas izglītības iestādēs	6	5	1	0	12	5	1	6
nometnē	1	1	0	0	0	0	0	0
internātskolā	1	1	0	0	0	0	0	0
Ārpusģimenes aprūpes iestādē	1	1	0	0	2	2	0	0
KOPĀ	16	10	4	2	29	14	6	9
Sūdzības/iesniegumi par izglītības iestāžu darbinieku emocionālu vardarbību pret izglītojamajiem iestādēs								
	2021. gads				2022. gads			
	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās
Izglītības iestādēs	21	11	9	1	34	8	4	22
Pirmsskolas izglītības iestādēs	20	16	3	1	13	5	0	8
speciālā internātskolā	1	1	0	0	0	0	0	0
Ārpusģimenes aprūpes iestādē	0	0	0	0	1	0	0	1
Krīzes centros	0	0	0	0	2	0	1	1
KOPĀ	42	28	12	2	50	13	5	32
Sūdzības/iesniegumi par izglītības iestāžu darbinieku fizisku un emocionālu vardarbību pret izglītojamajiem iestādēs								
	2022. gads							
	kopā	neapstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās				
Izglītības iestādēs	8	3	1	4				
Pirmsskolas izglītības iestādēs	2	0	0	2				
KOPĀ	10	1	1	6				

Avots: VBTAI

2022. gadā no saņemtajām 627 sūdzībām 89 sūdzības saņemtas par pedagogu/darbinieku fizisku vardarbību (29 sūdzības), emocionālu vardarbību pret izglītojamajiem (50 sūdzības) un pedagogu, darbinieku emocionālu un fizisku vardarbību pret izglītojamajiem (10 sūdzības).

VBTAI redzeslokā nonāk arī gadījumi par iespējamu seksuālu vardarbību izglītības iestādēs, bet reti. Ir bijuši atsevišķi gadījumi, kad vecāki (bērna likumiskie pārstāvji) ir snieguši informāciju

VBTAI, ka, viņuprāt, izglītības iestādes darbinieka rīcība būtu vērtējama kā seksuālā vardarbība pret bērnu. Piemēram, ir bijuši atsevišķi gadījumi, kad izglītības iestādes pedagogi mācību stundu laikā ir izmantojuši tekstus, kas nebija pieņemami izglītojamajiem. Piemēram, latviešu valodas stundā teksts no rakstnieka daiļdarba, kurā aprakstītas varoņu seksuālās darbības, vai arī sociālo zinību stundās, mācot par bērnu dzimumu atšķirību. Šajos gadījumos VBTAI lūdz Izglītības kvalitātes valsts dienestu, kura kompetencē ir kontrolēt izglītības procesu un sniegt ieteikumus konstatēto trūkumu novēršanai, izvērtēt, vai mācību saturs un pedagogu pielietotās mācību metodes ir atbilstošas valstī noteiktajiem mācību priekšmetu standartiem. Vēl ir bijis gadījums, kad bērnu pavadošā persona bija klāt pie bērniem, kad viņi mazgājās dušās pirms vai pēc peldēšanās peldbaseinā. Vecāka ieskatā tas, ka izglītības iestādes darbinieks (vīrietis) redz to, kā zēni mazgājas dušās, būtu izvērtējams, vai nav seksuālā vardarbība pret bērniem.

2022. gadā VBTAI BTAD saņemtas:

2 sūdzības par vienaudžu seksuālu vardarbību izglītības iestādēs;

3 sūdzības par pārvērtēšanu internetā;

1 sūdzība par vienaudžu savstarpēju seksuālu vardarbību pirmsskolas izglītības iestādē, kas vairāk gan raksturojama kā bērnu devianta uzvedība;

1 sūdzība par pedagoga seksuālu vardarbību pret izglītojamo, kas apstiprinājās.

2021. gadā VBTAI BTAD saņemtas:

2 sūdzības par vienaudžu seksuālu vardarbību vispārīglītojošās skolās, abas apstiprinājās;

2 sūdzības par vienaudžu seksuālu vardarbību speciālajās pamatskolās, no tām 1

apstiprinājās, 1 apstiprinājās daļēji;

1 sūdzība par pirmsskolas izglītības iestādes pedagoga seksuālu vardarbību pret izglītojamo, kura apstiprinājās daļēji;

1 sūdzība par pārvērtēšanu internetā.

Nemot vērā, ka VBTAI kompetencē nav izvērtēt, vai ir noticis vai nav noticis noziedzīgs nodarījums un/vai likumpārkāpums, tāpēc jebkura informācija par iespējamu noziedzīgu nodarījumu un/vai likumpārkāpumu, tai skaitā informācija par iespējamo seksuālo vardarbību pret bērnu tiek pārsūtīta izvērtēšanai Valsts policijai.

2022. gadā VBTAI BTAD ir par 7 gadījumiem, kuros bija jāpieņem lēmums par administratīvā pārkāpuma lietas uzsākšanu vai izbeigšanu, mazāk nekā 2021. gadā, turpretī sodu skaits, kas piemērots, izvērtējot pārkāpumus, 2022. gadā ir par 30 mazāks kā 2021. gadā (skat. 18. tabulu)

2022. gadā par bērnu tiesību pārkāpumiem VBTAI BTAD 84 gadījumos bija jāpieņem lēmums par administratīvā pārkāpuma lietas uzsākšanu vai izbeigšanu.

18. tabula. VBTAI BTAD administratīvā pārkāpuma lietas 2021. un 2022. gadā.

	kopā		Atteikums		Izbeigts		Brīdinājums		Naudas sods		Pārsūtīts VP	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Pirmsskolas izglītības iestādes	42	32	3	-	24	-	5	1	9	1	-	-
Vispārējās izglītības iestāde	25	41	2	-	11	-	8	4	4	1	-	-
Sporta skola	1	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Sporta centrs	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mūzikas skola	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Ārpusģimenes aprūpes iestāde	2	3	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-
Bāriņtiesa	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Internātskola	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
NMPD	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Nometnes	3	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-
Bērniem rīkots pasākums	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Sociālās korekcijas izglītības iestāde	14	-	-	-	7	-	4	-	3	-	-	-
KOPĀ	91	84	7	55	43	12	18	7	21	2	2	0

Avots: VBTAI

No visām 2022. gadā VBTAI BTAD uzsāktajām 29 administratīvo pārkāpumu lietām, 9 gadījumos pieņemts lēmums pārkāpumu izdarījušajai personai piemērot sodu – brīdinājumu vai naudas sodu saskaņā ar BTAL 81. pantu, kas paredz par pamešanu novārtā, fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu piemērot brīdinājumu vai naudas sodu līdz simt četrdesmit naudas soda vienībām. 12 lietās pieņemts lēmums par procesa izbeigšanu, 7 lietās izteikts brīdinājums, 2 lietās piemērots naudas sods. No visām ierosinātajām administratīvo pārkāpumu lietām 8 nav zināms rezultāts, jo lietas vēl ir izskatīšanā.

2022. gadā visvairāk administratīvā pārkāpuma lietu, kuros bija jāpieņem lēmums par lietas uzsākšanu vai izbeigšanu bija Rīgā – 31, tai seko Liepāja ar 9 gadījumiem, Jelgavas novads ar 6 gadījumiem, Ropažu novads ar 4 gadījumiem, Ādažu novads, Smiltenes novads, Siguldas novads un Jūrmala ar 3 gadījumiem, Krāslava, Jelgava, Sigulda un Tukuma novads ar 2 gadījumiem (skat. 19. tabulu).

19. tabula. VBTAI administratīvo pārkāpuma lietu skaits pilsētās/novados 2021. un 2022. gadā.

Vieta	Lietu skaits		Vieta	Lietu skaits		Vieta	Lietu skaits	
	2021	2022		2021	2022		2021	2022
Rīga	37	31	Siguldas nov.	0	3	Ogres nov.	0	1
Liepāja	0	9	Gulbenes nov.	0	1	Ropažu nov.	0	4
Ādažu	1	3	Dobele	2	1	Daugavpils	6	1
Cēsis	1	0	Dobeles nov.	0	1	Ikšķile	2	0
Smiltenes nov.	0	3	Bauskas nov.	0	1	Ķekavas nov.	0	1
Jūrmala	1	3	Talsi	2	1	Kadaga	1	0
Krāslava	0	2	Rēzekne	0	1	Kuldīgas nov.	1	0
Jelgava	4	2	Rēzeknes nov.	1	0	Koknese	1	0
Jelgavas nov.	0	6	Ogre	2	1	Valmiera	2	0
Jaunjelgava	1	0	Ludzas nov.	0	1	Valmieras nov.	14	0
Salaspils	1	0	Limbaži	2	0	Tukuma nov.	1	2
Salaspils nov.	0	1	Madonas nov.	0	1	Interneta vide	1	0
Saldus nov.	2	0	Mārupes nov.	1	1			
Sigulda	2	2	Ogre	2	0	KOPĀ	91	84

Avots: VBTAI

No visiem 84 gadījumiem, kad VBTAI bija jāpieņem lēmums par lietas ierosināšanu vai izbeigšanu, 31 gadījums saistīts ar bērnu tiesību pārkāpumiem institūcijās Rīgā, kas ir 36,9%, no kopējā skaita, savukārt 53 gadījumi, kas ir 63,09% no kopējā skaita, ir citās pilsētās un novados.

2022. gadā ir par 7 gadījumiem, kuros bija jāpieņem lēmums par lietas uzsākšanu vai izbeigšanu, mazāk nekā 2021. gadā, turpretī sodu skaits, kas piemērojams, izvērtējot pārkāpumus, 2022. gadā ir par 30 mazāks nekā 2021. gadā.

VBTAI Uzticības tālrunis 116111 sniedz operatīvu psiholoģisko palīdzību un atbalstu bērniem krīzes situācijās (nelaimes gadījumos, vardarbīgos konfliktos, noziedzīgos nodarījumos, iespējamās pašnāvības vai nāves gadījumos), kas būtiski izmaina psiholoģisko klimatu un nav pārvaramas ar esošajiem resursiem, un kuru rezultātā izsauc ātro medicīnisko palīdzību vai policiju.

Uz VBTAI Uzticības tālruni 2022. gadā tika saņemti 1294 zvani par emocionālu vardarbību, 230 zvani par fizisku vardarbību un 54 zvani par seksuālu vardarbību (skat. 20. tabulu).

20. tabula. Uz VBTAI uzticības tālruni saņemto zvanu par bērnu tiesību pārkāpumiem skaits 2021. un 2022. gadā.

Par emocionālu vardarbību		
	2021	2022
Izglītības iestādē (no vienaudžu, pedagogu puses)	191	347
Aprūpes iestādē (vienaudžu, iestādes darbinieku puses)	10	16
Ģimenē (no vecāku, vecvecāku, patēva/pamātes, brāļu/māsu, citu radnieku puses)	927	931
Par fizisku vardarbību		
Izglītības iestādē (no vienaudžu, pedagogu puses)	55	98
Aprūpes iestādē (vienaudžu, iestādes darbinieku puses)	4	7
Ģimenē (no vecāku, vecvecāku, patēva/pamātes, brāļu/māsu, citu radnieku puses)	156	125
Par seksuālu vardarbību		
Izglītības iestādē (no vienaudžu, pedagogu puses)	10	16
Aprūpes iestādē (vienaudžu, iestādes darbinieku puses)	3	-
Ģimenē (no vecāku, vecvecāku, patēva/pamātes, brāļu/māsu, citu radnieku puses)	32	38
Par mobingu		
Izglītības, aprūpes iestādē	74	182
Par pamešanu novārtā		
Ģimenē	471	792

Avots: VBTAI

2.3. Negadījumos un interneta vidē cietušie nepilngadīgie

VP un VUGD statistikas dati par ceļu satiksmē un no citiem negadījumiem cietušajiem bērniem (skat. 21. tabulu), liecina, ka neskatoties uz to, ka pēdējos gados ceļu satiksmes negadījumos cietušo un bojā gājušo bērnu skaits samazinās, minētais problēmjautājums joprojām ir ļoti aktuāls. 2022. gadā ceļu satiksmes negadījumos cietušo bērnu skaita rādītāji ir augstāki nekā 2021. gadā.

21. tabula. Negadījumos cietušo bērnu skaits no 2018. līdz 2022. gadam.

	2018	2019	2020	2021	2022
Ugunsgrēkos cietuši bērni	23	18	15	19	21
Ugunsgrēkos bojā gājuši bērni	3	3	1	0	3
Izceltie bojāgājušie bērni no ūdenstilpnēm (iespējams nosliukušie) ²⁰	3	1	6	2	3
Ceļu satiksmes negadījumos cietuši bērni	705	705	618	585	615
Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājuši bērni	9	5	10	3	4
KOPĀ	743	732	650	609	646

Avoti: VP un VUGD sniegtā informācija

Analizējot ceļu satiksmes negadījumos cietušo bērnu skaitu vecuma grupās, secināms, ka 2022. gadā visvairāk cietušo bērnu ir vecumā līdz 14 gadiem kā pasažieri. (skat. 22. tabulu). Bērni vecumā no 15 - 16 gadiem vienlīdz cietuši gan kā velosipēdisti, tā pasažieri un gājēji.

22. tabula. CSN cietušo un bojā gājušo bērnu skaits vecuma grupās 2021. un 2022. gadā.

Bērnu vecums	Cietušo bērnu skaits		Bojā gājušo skaits	
	2021.gads	2022.gads	2021.gads	2022.gads
0 – 14 g.v. No tiem:	407	444	2	2
Velosipēdisti (un mopēdisti)	101	82	0	0
Gājēji	92	130	0	1
Pasažieri	180	203	1	1
Vadītāji	11	5	0	0
Cits	23	24	1	0
15 – 16 g.v. No tiem:	115	112	1	1
Velosipēdisti (un mopēdisti)	53	35	0	0
Gājēji	9	30	0	0
Pasažieri	37	33	0	1
Vadītāji	8	5	1	0
Cits	8	9	0	0
17 g.v. No tiem:	63	59	0	1
Velosipēdisti (un mopēdisti)	15	9	0	0
Gājēji	5	12	0	1
Pasažieri	29	16	0	0
Vadītāji	7	10	0	0
Cits	7	12	0	0
Nenoskaidrots	0	0	0	0
Kopā (0 – 17 g.v.):	585	615	3	4

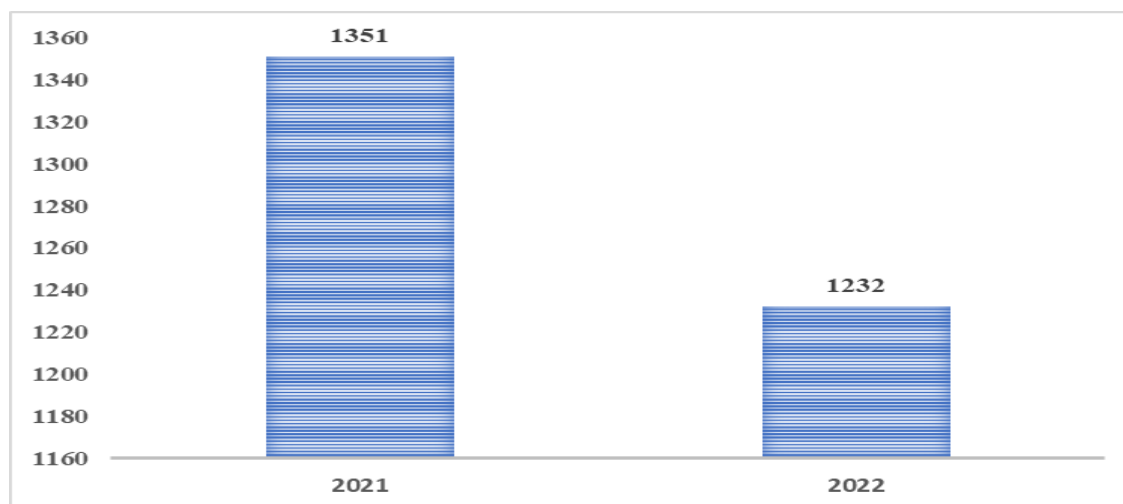
Avots: VP

Galvenie iemesli ceļu satiksmes negadījumiem ir gājēju vai velobraucēju pārvietošanās pa ceļu bez atstarotāja vai apgērba ar atstarojošiem elementiem, nepareiza pārvietošanās pa ceļu – pa nepareizo ceļa pusi vai pat pa ceļa vidu, ko izdara paši nepilngadīgie.

²⁰ Iekļauti tikai tie gadījumi, kad izcelti no ūdenstilpnēm, iesaistot VUGD

To, ka bērni paši pakļauj sevi riskam, neievērojot ceļu satiksmes noteikumus, liecina arī nepilngadīgajiem par pārkāpumiem ceļu satiksmē uzsākto administratīvo pārkāpumu procesu skaits (skat. 17. attēlu).

17. attēls. Par pārkāpumiem ceļu satiksmes drošības jomā uzsākto administratīvo pārkāpumu procesu skaits nepilngadīgajiem 2021. un 2022. gadā.

Avots: IeM IC

Diezgan bieži bērns cietušo statusā nonāk pieaugušo bezatbildīgas rīcības dēļ, kad tiek pārkāpti noteikumi, kuri paredz bērnu pārvadāšanai paredzēto drošības līdzekļu lietošanu, transportlīdzekļa vadītāja uzmanības novēršana no ceļa un mobilo ierīču lietošana pie stūres, transportlīdzekļa vadīšana alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu ietekmē, agresīva braukšana, kā arī atbilstoši ceļa segumam un meteoroloģiskiem apstākļiem nepareizi izvēlēts braukšanas ātrums.

Attīstoties informācijas tehnoloģijām un interneta pakalpojumiem, aktuāla problēma pasaulē un arī Latvijā ir pārkāpumi interneta vidē, kas ar katru gadu pieaug. Jāatzīmē, ka interneta vides monitoringa rezultātā joprojām tiek konstatēts liels skaits interneta lietotāju, kuri ir iesaistīti bērnu seksuālās izmantošanas materiālu apriņķī.

Kā liecina Globālā informācijas līnijas tīkla INHOPE (*International Hotline Operators of Europe*), kas tiešsaistē vada cīņu un sadarbojas pret bērnu seksuālās izmantošanas materiālu izplatīšanu un kura dalībnieks ir LIA “Net-Safe” Latvija Drošāka interneta centrs, apkopotie dati²¹, kopējo ziņojumu skaits ir ļoti liels. 2021. gadā ICCAM²² tika ievietoti 928 278 ziņojumi, 2020. gadā - 1 038 268, bet 2019. gadā – tie bija 183 788. No 2021. gadā no visa savstarpēji apmainīta satura 48% bija nelikumīgs.

LIA “Net-Safe” Latvija Drošāka interneta centra apkopotā statistika par pārkāpumiem internetā (skat. 23. tabulu) liecina par pārkāpumu skaita palielināšanos. No 2018. - 2022. gadam ziņojumu līnijā saņemti un apstrādāti 43 243 ziņojumi par nelegālu, kaitīgu interneta un problēmsituācijām interneta vidē. 2021. gadā ir saņemts pēdējo gadu laikā vislielākais ziņojumu skaits par mazgadīgo prostitūcijas/bērnu seksuālās izmantošanas materiālu izplatīšanu interneta vidē. Ievērojamais saņemto ziņojumu skaits ir saistīts ar ārvalstīs reģistrētu fotogrāfiju un video

²¹ <https://inhope.org/media/pages/articles/annual-reports/8fd77f3014-1652348841/inhope-annual-report-2021.pdf>

²² ICCAM ir droša platforma, ko izmanto, lai savāktu, apmainītos un klasificēt ziņojumus par bērnu seksuālās izmantošanas materiāliem, kas atbalsta šī nelegālā materiāla ātru izņemšanu no internets. Nosaukums ICCAM ir atvasināts no frāzes “Es redzu bērnu izmantošanas materiālu”.

materiālu apmaiņas interneta vietņu atklāšanu, kas aizliegto materiālu izplatīšanai izmantoja Latvijas interneta pakalpojumus.

23. tabula. Elektroniskās ziņojumu līnijas par pārkāpumiem internetā statistika no 2018. līdz 2022. gadam.²³

	2018	2019	2020	2021	2022
Erotisks/pornogrāfisks saturs bez izvietotiem brīdinājumiem	44	61	41	38	45
Pedofilija/ bērnu seksuālās izmantošanas saturoši materiāli	180	3254	3993	22925	8977
Vardarbīga rakstura materiāli	-	13	11	10	7
Cieņas/goda aizskaršana	94	105	81	67	74
Naida kurināšana/ rasisms	8	6	6	13	295
Finanšu krāpniecība	45	105	131	206	279
Konsultācijas/padomi	166	188	236	254	224
Citi	42	104	103	245	567
KOPĀ:	579	3836	4602	23758	10468

Avots: LIA Drošāka interneta centrs

VBTAI Uzticības tālrunis 2022. gadā sniedza 1059 (+232) konsultācijas par interneta drošības jautājumiem, tai skaitā 175 (+27) - par emocionālu pazemošanu internetā un 164 (+35) – par pazemošanu izmantojot mobilo lietotni.

Globālā informācijas līnijas tīkla INHOPE 2021. gada²⁴ skaitļi liecina, ka vidējais interneta vidē cietušo bērnu vecums kļūst jaunāks, proti, 82% cietušo ir jaunāki par 13 gadiem. Kopā 96,35% cietušo, kas attēloti ziņojumos, kas novērtēti 2021. gada laikā, bija meitenes un 2,13% zēni, bet 1,52% gadījumos bija abi dzimumi.

2022. gada sākumā LIA “Net-Safe” Latvia Drošāka interneta centrs sadarbībā ar VP un VBTAI izstrādāja tiešsaistes pašpalīdzības rīku sos.drossinternets.lv - tas ļauj noskaidrot, cik droša ir bērna draudzība internetā, uzzināt, kā atpazīt pārkāpšanas gadījumus, kā rīkoties un kur meklēt palīdzību.

2022. gadā savu draudzību internetā ir pārbaudījuši 7927 bērni vecumā no 8 -17 gadiem. Bērnu sniegtās atbildes (skat. 24. tabulu) liecina, ka 18% jeb vairāk nekā 1400 bērnu ir cietuši no pārkāpšanas internetā, kas liecina par augstu latentumu šāda veida likumpārkāpumiem pret bērnu.

24. tabula. Bērnu sniegtās atbildes pašpalīdzības rīkā sos.drossinternets.lv.

Jautājums	Apstiprinoša atbilde “Jā”
Vai «draugs» sūtīja tev ko tādu, kas lika izjust bailes, kaunu, apjukumu?	21%
Vai «draugs» sarunājās ar tevi par intīmām ķermeņa daļām?	27%
Vai «draugs» mēģināja tevi pierunāt vai piespieda fotografēt vai filmēt sevi kailu?	18%
Vai tu nofotografēji, nofilmēji sevi kailu?	60%
Vai «draugs» nosūtīja tev foto, video vai saiti, kur redzams kails pieaugušais vai viņa intīmās ķermeņa daļas?	20%
Vai «draugs» nosūtīja tev foto, video vai saiti, kur redzams kails bērns vai viņa intīmās ķermeņa daļas?	13%
Vai «draugs» lika paturēt noslēpumā savu saziņu ar viņu?	22%
Vai «draugs» tev solīja naudu vai dāvanas, ja darīsi, ko viņš vēlas?	17%

Avots: LIA Drošāka interneta centrs

²³ Pieejams: <https://drossinternets.lv/lv/info/zinojumu-statistika>

²⁴ <https://www.inhope.org/EN/the-facts>

Ik gadu policija saņem iesniegumus par pazudušiem bērniem un ierosina meklēšanas lietas. 2022. gadā tika turpināts pastiprināti pievērst uzmanību nepilngadīgo personu meklēšanai, jo šīs personas ietilpst riska grupā, kas nespēj sevi aizsargāt, un, tādēļ tām ir lielāka iespēja kļūt par noziedzīgo nodarījumu upuriem.

Saskaņā ar VP sniegto informāciju atskaites periodā kā bezvēsts pazudušas meklēšanā tika izsludinātas 512 nepilngadīgas personas, kas salīdzinājumā ar 2021. gadu ir par 7 nepilngadīgām personām vairāk. Meklēšanā joprojām atrodas 19 (-5; -21%) nepilngadīgas personas.

Pārsvarā tiek meklētas nepilngadīgas personas, kuras ir aizgājušas no dienas centriem, internātskolām, ģimenēm, kuras dažādu iemeslu dēļ nejūtas labi, un personas, kurām ir nosliece uz klaiņošanu.

3. Preventīvie pasākumi

3.1. VP veiktie preventīvie pasākumi

2022. gadā VP nepilngadīgo preventīvo pasākumu jomā īstenoja 3021 pasākumus. 40% no visām preventīvajām aktivitātēm veido nodarbības nepilngadīgajiem (skat. 25. tabulu). Papildus vispārīgajiem preventīvajiem pasākumiem, VP veic arī audzinoša rakstura pārrunas ar konkrētām nepilngadīgām personām. Kopumā, atskaites periodā tika veiktas 812 audzinoša rakstura pārrunas, kas veido 27% no visām realizētajām preventīvajām aktivitātēm nepilngadīgo jomā.

Būtisku pasākumu skaitu 2022. gadā veido 737 preventīvi reidi/kontroles pasākumi likumpārkāpumu konstatēšanai un novēršanai (nepilngadīgajiem neatļautu preču tirdzniecības kontrole, ceļu satiksmes uzraudzība, smēķēšana, alkoholisko dzērienu un citu aizliegto vielu lietošana u.c. likumpārkāpumu novēršana)

25. tabula. VP veikto preventīvo pasākumu skaits 2022. gadā.

Preventīvo pasākumu veidi	Reižu skaits	%
Kopā:	3021	100%
t.sk. nodarbības nepilngadīgajiem	1194	40%
t.sk. veikti drošības izvērtējumi izglītības iestādēs	0	0%
t.sk. piedalīšanās vecāku sapulcēs	12	0,4%
t.sk. izglītības iestādes personāla informēšana	7	0,2%
t.sk. reidi/kontroles pasākumi	737	24,4%
t.sk. audzinoša rakstura pārrunas ar nepilngadīgajiem	812	27%
t.sk. darbs starpinstitucionālās komisijas sēdēs	139	4,6%
t.sk. piedalīšanās publiskos pasākumos	1	0%
t.sk. konkursi un ekskursijas Valsts policijas iecirknī	32	1,1%
t.sk. citi pasākumu veidi	87	2,9%

Īstenojot preventīvus pasākumus nepilngadīgo preventīvo pasākumu jomā, VP pārstāvji aptver dažādas drošības aktualitātes (skat. 26. tabulu), to skaitā vairākas tēmas iekļaujot vienā pasākumā. 2022. gadā VP pārstāvji visvairāk informējuši par atbildības jautājumiem (28% no visām tēmām), vispārējās drošības jautājumiem (18%), atkarības jautājumiem (17%), vardarbības jautājumiem (16%), kā arī par satiksmes drošības jautājumiem (8%).

26. tabula. VP īstenoto preventīvo pasākumu skaits 2022. gadā atbilstoši aktuālām drošības tēmām.

Preventīvajos pasākumos ietvertās tēmas	Reižu skaits	%
Kopā tēmas apskatītas (reižu skaits)	6084	100%
Ceļu satiksme	496	8%
Vardarbība	985	16%
Atbildība	1710	28%
Atkarības	1029	17%
Drošība internetā	332	5%
Vispārējā drošība	1115	18%
Policijas darbs	244	4%
Īpašuma drošība	173	3%

Preventīvajos pasākumos atskaites periodā tika iesaistīti 88835 Latvijas iedzīvotāji, no tiem 35543 skolas vecuma bērni, kas ir 16,4 % no visiem skolas vecuma bērniem Latvijā, kā arī 8391 pirmsskolas vecuma bērni. Kopumā preventīvajos pasākumos 77% no visiem iesaistītajiem veidojušas tieši nepilngadīgas personas (skat. 27. tabulu).

27. tabula. Dalībnieku skaits VP rīkotajos preventīvajos pasākumos 2022. gadā.

Dalībnieki preventīvajos pasākumos	Skaitis	%
Dalībnieku skaits kopā (nodarbībās un citos pasākumos):	88 835	100%
Nodarbībās un pasākumos nepilngadīgajiem kopā:	68 452	77,1%
t.sk. pirmsskolas vecuma bērni	8 391	9,4%
t.sk. sākumskolas skolēni	8 384	9,4%
t.sk. pamatskolas skolēni	24 351	27,4%
t.sk. vidusskolas skolēni	956	1,1%
t.sk. tehnikuma, koledžas u.tml. audzēkņi	1 852	2,1%
t.sk. nepilngadīgie, kuriem nav norādīts konkrēts vecums	24 518	27,6%
Citās aktivitātēs kopā:	20 383	22,9%
t.sk. vecāku sapulču dalībnieki	369	0,4%
t.sk. skolas personāls	14	0,01%
t.sk. "Drošs ceļš uz skolu" informatīvs materiāls pirmklasniekiem un viņu vecākiem	20 000	22,5%

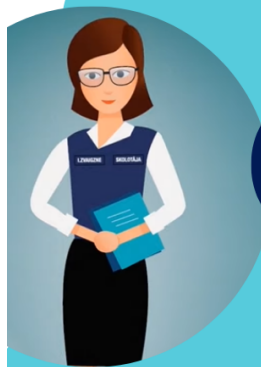
VP Drošības vēstnešu programma

2022. gada augustā kā viena no prevencijas pamatprogrammām, tika uzsākta Drošības vēstnešu programmas darbība, kas paredzēta, lai iesaistītu pedagogus, mācību iestāžu pārstāvjus nepilngadīgo informēšanā par drošības riskiem un nepieciešamo rīcību drošības risku novēršanai un sevis pasargāšanā. Drošības vēstneši (pedagogi, skolas pārstāvji, atbalsta personāls) iesaistoties (reģistrējoties) programmā nodrošina dažādu vispārējās prevencijas pasākumu īstenošanu, t.sk. nepilngadīgo informēšanu par drošības jautājumiem. Programma ļauj aptvert lielāku mērķauditoriju, dažādot uzrunas metodes un informācijas nodošanas modeļus, panākot lielāku informētību par drošību skolā jaunatnes vidū.

Drošības nodarbības var īstenot jebkurš skolas pārstāvis. Drošības nodarbībā tiek izmantots pašpietiekams interaktīvu materiālu kopums, kas neprasa iepriekšēju papildu sagatavošanos no skolas pārstāvja, kā arī neprasa papildu finanšu līdzekļus tā apgūšanai.

Vairāk par programmu: <https://www.manadrosiba.lv/profesionaliem/drosibas-nodarbibas-skoleniem/par-programmu/>

KLŪSTI PAR DROŠĪBAS VĒSTNESI SAVĀ SKOLĀ!

Tieši Tavs gribasspēks un enerģija, prasme uzrunāt un iesaistīt skolēnus ir pamats viņu izpratnei par drošību.

Nodarbībā tiek izmantots interaktīvu materiālu kopums, kas neprasa iepriekšēju papildu sagatavošanos no skolas pārstāvja un ir realizējams vienas akadēmiskās stundas ietvaros.

IEGUVUMI

- SKOLAS PERSONĀLS - DROŠĪBAS VĒSTNESĪ
- PAR DROŠĪBU ZINOŠI SKOLĒNI
- DROŠA TAVAS SKOLAS VIDE

UZZINI VAIRĀK
UN PIESAKIES

<https://manadrosiba.lv/profesionaliem/drosibas-nodarbibas-skoleniem/par-programmu/>

Informatīvais materiāls “Drošs ceļš uz skolu”.

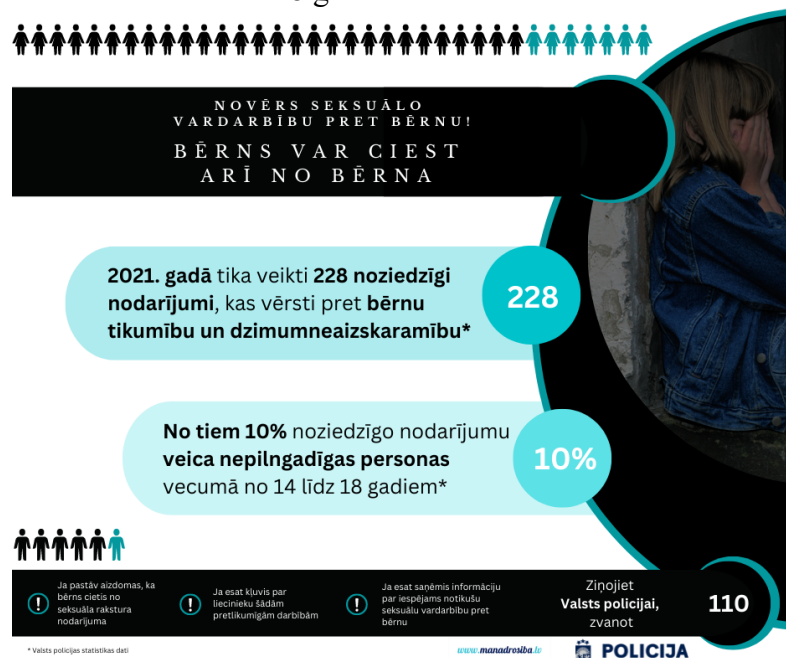
Lai veicinātu bērnu drošību, jau piekto gadu VP Prevencijas vadības nodaļa izplatīja speciālu preventīvu uzziņas materiālu par bērnam drošu ceļu uz izglītības iestādi. Materiāls paredzēts bērnu vecākiem, kuru bērni uzsāk skolas gaitas 1. klasē, lai palīdzētu vecākiem paaugstināt bērna zināšanas svarīgākajos drošības jautājumos, kā arī palīdzētu sagatavot bērnu rīcībai viņam neierastās situācijās.

Šis materiāls tika piedāvāts izglītības iestādēm visā Latvijas teritorijā un to saņēma aptuveni 20 000 pirmo klašu skolēnu vecāki interesi izrādījušajās izglītības iestādēs. Tāpat šis materiāls ir pieejams arī elektroniski jebkuram interesentam VP mājas lapā www.manadrosiba.lv sadaļā “Pieaugušajiem”, saite: <https://www.manadrosiba.lv/materiali/dross-cels-uz-skolu-2/?avots=pieaugusajiem>

Informatīvi preventīva kampaņa vecākiem “Seksuāla vardarbība - bērns var ciest arī no bērna”.

VP statistika liecina, ka 2021. gadā tikuši izdarīti 228 noziedzīgi nodarījumi, kas vērsti pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību. No tiem aptuveni 10% noziedzīgos nodarījumus veica nepilngadīgas personas vecumā no 14 līdz 18 gadiem.

Lai izgaismotu problēmas aktualitāti un vērstu sabiedrības uzmanību noziegumiem, kurus nepilngadīgi bērni izdara pret citiem nepilngadīgiem bērniem, VP Prevencijas vadības nodaļa 2022. gada 23. novembrī, kad Latvijā tiek atzīmēta Eiropas diena bērnu aizsardzībai no seksuālās vardarbības, īstenoja informatīvi preventīvu kampaņu vecākiem “Seksuāla vardarbība - bērns var ciest arī no bērna”.

Aktivitātes ietvaros VP ir izstrādājusi informatīvu materiālu vecākiem, kas palīdzēs saprast, vai pret bērnu ticis veikts likumpārkāpums vai bērns to ir veicis, kā rīkoties šādās situācijās un par kurām noteikti ir jāziņo policijai! Sagatavotais materiāls ievietots VP mājaslapā www.manadrosiba.lv sadaļā “Pieaugušajiem”, saite: <https://www.manadrosiba.lv/materiali/seksuala-vardarbiba-berns-var-ciest-ari-no-berna/?avots=pieaugusajiem>

NOVĒRS SEKSUĀLO VARDARBĪBU PRET BĒRNU!

BĒRNS VAR CIEST ARĪ NO BĒRNA

Informatīvs materiāls vecākiem, kas palīdzēs saprast, vai bērns ir cietis no likumpārkāpuma vai ir to veicis

Seksuālās vardarbības gadījumi ir gan fiziski, gan emocionāli traumējoši. Cietusī persona var censties tos noklusēt. Tādēļ īpaši svarīgi ir atpazīt agrinās pazīmes, lai palīdzētu bērnam.

KO DARĪT? KĀ NOVĒRST?

- Izrunāt ar bērnu droša interneta izmantošanas pamatnoteikumus (*riņķības plānu, kā rīkoties gadījumā, ja bērns saskartos ar nepatīkamu vai pretlikumīgu saturu vai darbībām internetā*)
- Pamanīt riskus bērna uzvedībā un savlaicīgi meklēt palīdzību pie attiecīgās jomas speciālistiem (*psihologs, ārsts, sociālais darbinieks u.c.*)
- Uzmanīgi klausīties bērna stāstītājā, intonācijā un mīmikā, kad bērns dalās ar patīkamiem vai ne tik patīkamiem ikdienas notikumiem
- Pārrunāt ar bērnu individuālās intimitātes robežas (*skaidri pasakot, kas nav pieļaujams*) un iemācīt bērnam kā saukt intīmās ķermeņa daļas
- Iedrošināt bērnu runāt par ikdienā notiekošo, arī nepatīkamiem un sāpīgiem ikdienas notikumiem
- Izvērtēt vides drošību, kurā uzturas bērns (*mājas, skola, nometne utt.*) un pārrunāt ar bērnu, kur meklēt palīdzību, ja tāda ir nepieciešama
- Pievērst uzmanību bērna sajūtām un emocionālajām izmaiņām
- Paslavēt bērnu, ka viņš dalās ar jums par saviem ikdienas notikumiem

 Ja pastāv aizdomas, ka bērns cietis no seksuāla rakstura nodarījuma

 Ja esat kļuvis par liecinieku šādām pretlikumīgām darbībām

 Ja esat saņēmis informāciju par iespējamu notikušu seksuālu vardarbību pret bērnu

Ziņojiet
Valsts policijai, 110
zvanot

Bērni no 14 gadu vecuma par paveiktajiem likumpārkāpumiem var tikt saukti pie kriminālatbildības. Bērniem no 11 gadu vecuma var tikt piemēroti audzināša rakstura piespiedu līdzekļi.

POLICIJA

Pēc 2022. gada 23. novembra publikācijas tika uzsākta rakstu - interviju sēriju publikācija, lai izgaismotu un atspoguļotu problēmsituācijas intensitāti un vērstu sabiebrības uzmanību uz dažādiem pret bērniem vērstiem dzimumnoziedzīgiem.

Rakstu – interviju publikācijas ir pieejamas:

1. <https://www.facebook.com/Valsts.policija/posts/pfbid02Sqtqipk1kBFdNtFkhZZ8AStcdNdTMmDN4kbJtzV9sBDmHXWoyh6pCiZHP2iJQLY4I>
2. [https://www.facebook.com/Valsts.policija/posts/pfbid0S75vZqRd6URL6a6VmG9tCdXw7fkhp09o8iQpuUEVj35EeLFpvh9PiA3qkRKHhQ5tI](https://www.facebook.com/Valsts.policija/posts/pfbid0S75vZqRd6URL6a6VmG9tCdXw7fkhp09o8iQpuUEVj35EeLFpvh9PiA3qkRKHhQ5tI;);
3. [https://www.facebook.com/Valsts.policija/posts/pfbid0388fzkvgUwZfvD6HKFxD3F6bBVNHseyApWj6r5PG6HSZ6idXupxGogoGts9ynWmXl](https://www.facebook.com/Valsts.policija/posts/pfbid0388fzkvgUwZfvD6HKFxD3F6bBVNHseyApWj6r5PG6HSZ6idXupxGogoGts9ynWmXl;);
4. [https://www.facebook.com/Valsts.policija/posts/pfbid0HUfM2QDBbD4BwhMwiWTDTppf4XiroDnhVxexHJvCFPXfzCncKNgS2PrwG81rLuYul](https://www.facebook.com/Valsts.policija/posts/pfbid0HUfM2QDBbD4BwhMwiWTDTppf4XiroDnhVxexHJvCFPXfzCncKNgS2PrwG81rLuYul;);
5. <https://jauns.lv/raksts/zinas/544767-pusaudzu-barins-panirgajas-par-kadu-bernu-nofilme-to-un-video-izplata-interneta>.

Tāpat 2022. gadā, atzīmējot Drošāka interneta dienu Latvijas Drošāka interneta centrs (drossinternets.lv), VP un VBTAI īstenoja izglītojošas kampaņas “Bīstamā draudzība internetā!”. Tās laikā bērni un jaunieši, kā arī vecāki un pedagogi tika aicināti aizpildīt ekspertu izstrādāto pašpalīdzības testu sos.drossinternets.lv, lai notestētu, cik droša ir bērna draudzība internetā, uzzinātu, kā atpazīt pavadināšanas gadījumus un – kur meklēt palīdzību.

Starptautiskie projekti un operācijas

- VP dalība operācijā “PERONS”, kuras ietvaros veikta informācijas monitorēšana un apkopošana nolūkā identificēt likumpārkāpējus, vēršoties pret aizliegto materiālu izplatītājiem failu apmaiņas tīklos.
- VP turpina piedalīties Eiropola Eiropas daudznozaru platformas pret noziedzības draudiem (EMPACT) prioritātes CSE (Bērnu seksuāla izmantošana) darba grupā, iesaistoties Norvēģijas vadītajā projektā “Police - 2 – peer”, kura ietvaros failu apmaiņas tīklā “direct connect ++” tiek izplatīti viltus bērnu seksuālās izmantošanas materiāli, kuru saturs ir saistīts ar policijas preventīvām darbībām, brīdinot lietotājus par aizliegto materiālu izplatīšanu un to saistīto atbildību. Līdz šim brīdim no Latvijas ir augšupielādēti jau vairāk nekā 37 terabaiti minēto failu.
- nacionālā projekta “IWOL” ietvaros, kas paredz domēnu vārdu bloķēšanu Latvijas IP adrešu segmentā, kuru saturs ir aizliegts, 2022. gadā bloķēti vairāk kā 5 700 000 mēģinājumi piekļūt domēniem (aizliegto vietņu sarakstā fiksēti vairāk kā 11 584 domēni) ar aizliegto saturu, kas tieši satur bērnu seksuālās izmantošanas materiālus. Projekta ietvaros ir piesaistīti 8 lielākie Latvijas interneta pakalpojumu sniedzēji, proti, Lattelecom (TET), Baltcom, Latnet, Dautkom, LMT, Telia, Telenet un Bite, kuru darbība aptver vairāk kā 2 miljonus Latvijas abonentu.
- VP viena amatpersona joprojām ir ASV FIB VCACITF (Violence Crime Against Children International Task Force) biedrs (kopš 2012. gada), kas dod iespēju reizi gadā satikt kolēģus no visas pasaules, kas strādā bērnu seksuālās izmantošanas noziegumu apkarošanas jomā, apmainīties ar labās prakses piemēriem, informāciju par izlūkošanas/izmeklēšanas jaunumiem, IT tehnoloģijām un novitātēm. Papildus tam, ir iespēja šāda tipa noziegumu izmeklēšanās izmantot tiešo kanālu ASV FIB, lai iegūtu informāciju no ASV interneta pakalpojumu sniedzējiem, neizmantojot Tiesiskās palīdzības lūgumus ļoti īsos laika periodos.

3.2. IeVP veiktie preventīvie pasākumi

Īstenojot Eiropas Sociālā Fonda projektu Nr. 9.1.3.0/16/I/001 "Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana" (turpmāk – Projekts), tika pilnveidotas un ieviestas praksē 8 (astoņas) resocializācijas programmas, kuras ir vērstas uz recidīva mazināšanu:

1. "Dzīves skola IV" (programmas mērķis – veicināt ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto integrāciju sabiedrībā pēc atbrīvošanas);

2. "Stresa mazināšana" (programmas mērķis – atpazīt savu stresu simptomus, iepazīt ķermeņa, emociju, prāta, garīguma resursus, atpazīstot antisociālus stresa pārvarēšanas paņēmienus un pilnveidojot adekvātus stresa pārvarēšanas stratēģijas un stresa mazināšanas paņēmienus);

3. "Domas. Atbildība. Rīcība" (programmas mērķis – motivēt un mācīt programmas dalībniekus domāt un rīkoties ar atbildības izjūtu, stimulējot morālā sprieduma attīstību, mazinot agresiju un izmantojot savstarpējās palīdzības pieeju;

4. "Esmu apzināts" (programmas mērķis – veicināt ieslodzīto personu emociju, domu, uzvedības pašregulācijas, apzinātības, un starppersonu attiecību veidošanas prasmes, mazinot suicidālas uzvedības riska faktoros);

5. "Pārmaiņām – Jā!" (programmas mērķis – veicināt un stiprināt notiesāto personu iekšējo motivāciju pozitīvām pārmaiņām);

6. "Dzīve turpinās" (programmas mērķis – uzlabot notiesāto senioru adaptācijas spējas gan ieslodzījumā, gan pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma);

7. "Vecāku prasmes" (programmas mērķis – veidot kompetences bērnu vecākiem ieslodzījuma vietās par bērnu attīstību, drošību un audzināšanu, vecāku lomām un audzināšanas likumiskajiem aspektiem, kas ir ģimenes attiecību kvalitātes pilnveides veids un viens no veiksmīgas resocializācijas indikatoriem);

8. "Zinu, varu, daru: ceļvedis uz miera ostu" (programma no vardarbības cietušajiem) (programmas mērķis – veicināt ieslodzīto personu informētību un uzvedības pašregulācijas prasmju nostiprināšanu un attīstīšanu, mazinot vardarbības pieredzes ietekmi un vardarbīgas uzvedības izpausmes).

Lai mazinātu atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku, kas saistīts ar apreibinošo vielu pārmērīgu lietošanu, IeVP Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem tiek īstenota Minesotas 12 soļu programma, kā arī ir organizētas sadraudzību "Anonīmie alkoholiķi" un "Anonīmie narkomāni" sanāksmes.

2023. gadā sadarbībā ar VPD tiek plānots atjaunot probācijas programmas, kuras mērķa grupa ir personas, kuras ir izdarījušas noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību, īstenošanu brīvības atņemšanas iestādēs, tai skaitā IeVP Cēsu Audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem.

Projekta ietvaros 2020. - 2022. gadā notika darbs pie 3 (trīs) specializētu programmu pārņemšanas un ieviešanas ieslodzījuma vietās: 2020. gadā tika sagatavots zinātniski pamatots priekšlikums specializētu programmu iegādei, 2021. gadā noslēgts līgums "Par programmu "R&R2 pamatprogramma"²⁵, "R&R2 ADHD"²⁶ un "R&R2 MHP"²⁷ iegādi, 2022. gadā notika iepriekš minēto programmu materiālu tulkošana un pielāgošana īstenošanai ieslodzījuma vietās, savukārt 2023. gadā tiek plānots organizēt ieslodzījuma vietu Resocializācijas daļu nodarbināto, kas vadīs iepriekš minētās programmas, mācības.

3.3. VPD veiktie preventīvie pasākumi

Probācijas programmas ir viens no efektīvākajiem uzraudzības elementiem un palīdz konstruktīvi un strukturēti strādāt ar probācijas klientu domāšanas, attieksmes un uzvedības maiņu. Ar probācijas programmu palīdzību probācijas klientiem tiek sniegta iespēja analizēt dzīves situācijas, to cēloņu un seku sakarības, mazināt domāšanas kļūdas, riskus un veicināt atbildības uzņemšanos, kā arī stiprināt probācijas klienta resursus.

Probācijas programmās iesaista probācijas klientus, kuriem tiek noteikts vidējs, augsts vai ļoti augsts atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risks, ir atbilstošs uzraudzības perioda ilgums un nav konstatēti faktori, kas nepieļauj probācijas klienta iesaisti probācijas programmā (piemēram, noteikta veida garīga rakstura un uzvedības traucējumi).

VPD īsteno septiņas sociālās uzvedības korekcijas programmas:

²⁵ "R&R2 pamatprogramma" - Saīsināta spriestspējas un rehabilitācijas programma, kuras mērķis ir attīstīt rūpes par citiem.

²⁶ "R&R2 ADHD" - Spriestspējas un rehabilitācijas programma nepilngadīgajiem un pieaugušajiem ar uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindromu (R&R2 for ADHD Youths and Adults);

²⁷ "R&R2 MHP" - Spriestspējas un rehabilitācijas programma nepilngadīgajiem un pieaugušajiem ar psihiskās veselības traucējumiem (R&R2 for Youth and Adults with Mental Health Problems)

- 1) Cieņpilnu attiecību veidošana;
- 2) Vielu lietošanas menedžments;
- 3) Emociju menedžments;
- 4) Motivācija izmaiņām;
- 5) Uzmanību! Gatavību! Starts!;
- 6) Pārmaiņu ceļš 1 – darbam sabiedrībā;
- 7) Pārmaiņu ceļš 2 – darbam ieslodzījuma vietās.

VPD īsteno divas sociālās rehabilitācijas programmas:

- 1) Dzīves skola – 2;
- 2) Vienkārši par sarežģīto.

2021. gadā probācijas programmās tika iesaistīti 14 probācijas klienti, no kuriem divi bija nepilngadīgi. Savukārt 2022. gadā probācijas programmās tika iesaistīti 342 probācijas klienti, no kuriem astoņi bija nepilngadīgi.

Nemot vērā, ka valstī vairākkārt un ilgstoši tika izsludināta ārkārtējā situācija, kas sevī ietvēra apjomīgus epidemioloģiskos ierobežojumus, probācijas programmu īstenošana periodiski tika pilnībā apturēta vai ierobežota.

Visbiežāk nepilngadīgie probācijas klienti tiek iesaistīti probācijas programmās – "Motivācija izmaiņām", "Uzmanību! Gatavību! Starts!", jo minētās probācijas programmas ir īpaši jauniešu mērķauditorijai izstrādātas probācijas programmas, kā arī probācijas programmā "Dzīves skola 2", kas ir rehabilitācijas programma personām, kuras ir pakļautas sociālās atstumtības riskam un kurām trūkst dažādas pamatprasmes, sociālās prasmes (nepilngadīgā iesaiste šajā probācijas programmā var veicināt viņa iekļaušanos sabiedrībā un kādu grūtību atrisināšanu).

Nepilngadīgo iesaiste citās probācijas programmās ir ierobežota gan programmu specifikas dēļ, gan saistībā ar probācijas programmu grupu komplektēšanu, kad tiek pievērsta īpaša uzmanība, kas būs citi grupas dalībnieki.

Starpinstitūciju sadarbības sanāksmes:

Darbā ar nepilngadīgu probācijas klientu VPD var sasaukt starpinstitūciju sadarbības sanāksmes, kurās piedalās dažādu institūciju pārstāvji un speciālisti, kuri savas kompetences ietvaros bijuši iesaistīti darbā ar nepilngadīgo probācijas klientu. Starpinstitūciju sadarbības sanāksmes ietvaros katra konkrētā situācija tiek skatīta vairākos griezumos: darbs ar nepilngadīgo probācijas klientu, esošie un potenciālie cietušie, iesaistīto institūciju loma (pienākumi) un atbildība darbā ar nepilngadīgo un tā ģimeni, sabiedrības līdzatbildība, kopīga mērķa – mazināt risku, ka nepilngadīgais izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu – sasniegšanai.

2021. gadā VPD organizēja 58 starpinstitūciju sadarbības sanāksmes, kuru ietvaros ir izskatīti nepilngadīgo probācijas klientu gadījumi, savukārt 2022. gadā VPD ir organizējis 124 starpinstitūciju sadarbības sanāksmes.

3.4. VBTAI veiktie preventīvie pasākumi

Eiropas Savienības fonda projekta Nr. 9.2.1.3./16/I/001 "Atbalsta sistēmas pilnveide bērniem ar saskarsmes grūtībām, uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē" īstenošanas ietvaros:

- tiek nodrošināta speciālistu komandas konsultācijas un atbalsta programmu izstrāde – atbalsta programmas un rekomendācijas bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem. 2022. gadā izstrādātas 403 (2021. gadā -155) atbalsta programmas un 594 (2021. gadā – 333) rekomendācijas bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem.

- īstenotas “Speciālistu apmācību bērnu tiesību aizsardzības jomā” – 2022. gadā apliecības par profesionālās kvalifikācijas pilnveides izglītības programmu apguvi bērnu tiesību aizsardzības jomā ieguva 518 (2021. gadā – 335) speciālisti, savukārt apliecības par zināšanu pilnveides izglītības programmu apguvi – 583 (2021. gadā -701) speciālisti.

- sadarbībā ar Latvijas Sistēmisko un ģimenes psihoterapeitu biedrību VBTAI īsteno ģimenes psihoterapijas konsultācijas, kuru mērķis ir stiprināt ģimeni kā vienotu veselumu, palīdzot identificēt un mazināt problēmas, kas traucē ģimenes sekmīgai funkcionēšanai, nodrošināšanu ģimenēm ar bērniem. Projekta īstenošanas laikā ģimenēm tiek nodrošinātas ģimenes psihoterapijas stundas.

ESF līdzfinansētais projekta “Profesionālās kvalifikācijas pilnveide bērnu tiesību aizsardzības jautājumos un bērnu likumisko pārstāvju atbildības stiprināšana”:

- uzsākts projekts, lai pilnveidotu BTAL 5.¹ panta pirmajai daļā noteikto speciālistu profesionālās kompetences pilnveides mācību programmas. Plānots pilnveidot 12 mācību programmas.

- uzsāktas projekta aktivitātes izglītojošu pasākumu par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem organizēšanas.

EEZ finansēts projekts “Atbalsts Barnahus ieviešanai Latvijā”. Notiek darbs pie pakalpojuma “Bērna māja saudzīgai cietušo bērnu nopratināšanai un cietušā bērna atbalsta pakalpojumu koordinēšanai, ar mērķi mazināt bērna atkārtotas traumēšanas riskus, izveidošanas. Bērna māja tiek veidota kā kompetenču centrs speciālistu atbalstam un bērna labākajām interesēm atbilstošas starpinstitūciju sadarbības īstenošanai darbā ar seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem.

VBTAI Konsultatīvā nodaļa bez maksas sniedz konsultatīvo atbalstu ģimenēm ar bērniem, bērniem ar uzvedības problēmām un saskarsmes grūtībām, bērnu likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpētājiem un valsts un pašvaldību speciālistiem darbam ar ģimenēm ar bērniem.

2022. gadā fiziskām un juridiskām personām VBTAI sniegtas 1180 konsultācijas, no tām 266 konsultācijas (22,5% no visu konsultāciju skaita) par vienaudžu savstarpējo emocionālo un fizisko vardarbību.

Izglītības iestāžu darbiniekiem 2022. gadā sniegtas 220 konsultācijas (18,6% no visu konsultāciju skaita).

Tēmas, par kurām visbiežāk sniegtas konsultācijas izglītības iestāžu darbiniekiem:

- Par vienaudžu savstarpējo fizisko un emocionālo vardarbību;
- Par bērnu uzvedības problēmām;
- Par izglītības iestādes sadarbību ar izglītojamo vecākiem;
- Par VBTAI plānotajiem pasākumiem.

VBTAI Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis **116111** bez maksas visu diennaktis sniedz bērniem un pusaudžiem psiholoģiska rakstura palīdzību, kā arī palīdz atbalstu krīzes situācijās.

No 2022. gada VBTAI uzsāka īstenot pilotprojektu “Virtuālās realitātes terapija pusaudžiem, kuri ir izdarījuši likumpārkāpumus vai cietuši noziedzīgos nodarījumos”, kura ietvaros tiek nodrošinātas individuālas psihologa konsultācijas pusaudžiem virtuālajā vidē.

Organizēta pusaudžu diskusija par interneta drošības jautājumiem, kā arī, izmantojot diskusijas laikā iegūto informāciju, izveidoti 15 īsi, pārskatāmi video par aktuālākajām grūtībām, ar kurām interneta vidē saskaras bērni un pusaudži.

Sociālajos tīklos publicētas divas diskusijas par interneta drošības aspektiem, kurās piedalījās gan nozares speciālisti, gan sabiedrībā pazīstamas personas, gan bērni un pusaudži – vienas diskusijas tēma veltīta kiberpsiholoģijai un tehnoloģiju ietekmei uz jauniešiem, bet otra privātam un drošībai interneta vidē.

Tiešsaistes konference “Draudzība(s) tīklā”, kurā nozares eksperti runāja par dažādiem apdraudējumiem internetā - krāpšanu, izspiešanu, pavadināšanu utt.

Kanālā TV3 tika demonstrēti iepriekš izveidotie videoklipi par interneta drošību “Īsti cilvēki dzīvo reālā pasaulē”.

Sadarbībā ar Drošāka interneta centru un VP sāka sociālā kampaņa “Bīstamā draudzība”, kuras mērķis ir aktualizēt sabiedrībā tematu par bērnu risku interneta vidē kļūt par groominga jeb pavadināšanas upuri: <https://drossinternets.lv/lv/info/bistama-draudziba-interneta> .

Ikgadējā kampaņa “Es izvēlos runāt”, kuras galvenais mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par bērnu drošību tiešsaistes vidē, īpaši uzsverot emocionālās vardarbības jeb kibermobinga riskus internetā.

Ikgadējā kampaņa seksuālās vardarbības pret bērniem mazināšanai “Pārtrauc klusēšanu”, kuras galvenais mērķis ir sniegt atbalstu bērniem, kuri piedzīvojuši seksuālu vardarbību.

Kampaņa “Palīdzība zvana attālumā” pašnāvības riska mazināšanai, sniedzot bērniem un pusaudžiem psiholoģisku atbalstu un palīdzot risināt dažādas psihoemocionālas grūtības, tajā skaitā konfliktus ar vienaudžiem.

4. Konstatētās problēmas

Joprojām savu aktualitāti saglabā likumpārkāpumi, kas saistīti ar smēķēšanu, narkotiku, alkohola un citu apreibinošo vielu lietošanu. Nepilngadīgas personas visbiežāk tiek administratīvi sodītas par smēķēšanu, alkohola un citu apreibinošo vielu lietošanu. Līdz ar to būtu jāvērtē iespējas palielināt pierādījumos balstītu intervencu klāstu un pieejamību, lai mazinātu atkarību izraisošo vielu lietošanu, kā arī efektīvāk jāveic pasākumi minēto vielu pieejamības un izplatības ierobežošanas jomā.

Novērojams, ka personas, kas atrodas individuālās prevencijas uzskaitē izdara gan noziedzīgos nodarījumus, gan administratīvos pārkāpumus. Minētā situācija liecina vai nu par nepietiekamu starpinstitūciju sadarbību, nepietiekamu savlaicīgu reaģēšanu, vai ar to, ka netiek izmantoti vai nav pieejami atbilstoši intervences pasākumi.

Jautājumā par nepilngadīgajiem cietušajiem jāatzīmē, ka bērni visbiežāk cieš mājās vai pilsētvidē. Savukārt pēc nozieguma veida visbiežāk tas saistāms ar dzimumneaizskaramību, cietsirdību un vardarbību. Īpaši jāatzīmē jautājums par to, ka ir pieaudzis uzsākto administratīvā pārkāpuma procesu skaits par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu, kā arī joprojām par bērnu, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības, kā arī par bērna uzraudzīšanu, atrodoties alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē. Minētie problēmjautājumi norāda uz to, ka bērnu kā cietušo jautājums skar kopējo bērnu labbūtību Latvijā un ir risināms kompleksi.

Joprojām liels ir ceļu satiksmes negadījumos cietušo bērnu skaits. Ievērojams pārkāpumu skaits ir saistīts ar noteikumu pārkāpšanu, kuri paredz bērnu pārvadāšanai paredzēto drošības līdzekļu lietošanu. Līdz ar to jāplāno pasākumi pievēršot pastiprinātu uzmanību gan mazāk aizsargāto ceļu satiksmes dalībnieku, gan autovadītāju dalībai ceļu satiksmē, skaidrojot riskus, kas rodas Ceļu satiksmes noteikumu neievērošanas gadījumos, veicinot atbildības sajūtu ikvienam ceļu satiksmes dalībniekam par savu un citu ceļu satiksmes dalībnieku drošību.

Kā problēma jānorāda arī bērnu ievietošanas VP NLN daudzi gadījumi. Kaut gan BTAL 60. pantā ir noteikts, ka bērns, kas nonācis policijas iestādē BTAL 59. panta pirmās daļas 4. - 7. punktā uzskaitītajos gadījumos primāri ir jānogādā krīzes centrā, bērnu vecākiem,

audžuģimenei, bērnu aprūpes iestādē, kuru viņš pametis, vai to pilnvarotai personai, tomēr praksē joprojām pastāv gadījumi, kad bērns, lai atrisinātu atskurbšanas, izmitināšanas un uzturēšanas problēmu, tiek nogādāts VP NLN. Minētie gadījumi norāda uz nepieciešamību risināt jautājumu par atbilstošu atbalsta pasākumu ieviešanu un telpu ierīkošanu.

Esošā situācija bērnu noziedzības un bērnu kā cietušo jomā liecina, ka nepilngadīgo personu likumpārkāpumu prevencijas sistēma tikai daļēji sniedz vēlamos rezultātus. Joprojām pastāv virkne problēmu, kuras risināmas kompleksi līdzdarbojoties dažādām institūcijām, liekot bērnu intereses kā valstiska mēroga prioritāti un paredzot tam atbilstošus finanšu un atbalsta cilvēkresursus.

2023. gada aprīlis